

De nog verwachte
heerlijkheid der Kerk in de laatste dagen

aangetoond uit Psalm 8:10

“O HEERE, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam
op de ganse aarde!”

door

David Flud van Giffen

Gepredikt tot Leeuwarden in de grote Kerk op den 23ste januari, 1680

DAVID FLUD VAN GIFFEN, werd geboren te Sneek, 1653, en overleed te Dordrecht 25 febr. 1701. Hij was een zoon van Dr. Thomas van Giffen, rechtsgeleerde, en Habeltje Flud. David studeerde aan de hogeschool te Franeker vanaf 1669. Hij werd predikant te Wijckel in 1674, te De Knipe, bij Heerenveen, in 1678, te Sneek in 1681, te Dordrecht 1688. Hij bleef ongehuwd.

Ds. Van Giffen was overwegend de visie van de Coccejaanse theologen toegedaan. Hoewel hij hen niet blindelings volgde, noch andersdenkenden hard veroordeelde. In de preek over Psalm 8 zegt hij daarover: *Men benoemt elkaar naar mensen, op welker gedachten en woorden men zweert, alsof het Orakelen waren.* Kennelijk spreekt hij over de Coccejaanse en Voetsiaanse twisten. Het grote voordeel van ds. Van Giffen was dat hij één van de eersten was die de allegorische en typologische schriftuitleg van de hoogleraar Coccejus probeerde te verbinden met het meer praktikaal en bevindelijk prediken. Deze manier van preken werd door vele anderen overgenomen. Deze predikanten staan in de geschiedenis bekend als 'ernstige, of bevindelijke Coccejanen'.

Toen ds. Van Giffen op 23 jan. 1680 in Leeuwarden over Ps. 8:10 preekte, legde hij dit vers niet alleen profetisch uit, maar legde de nadruk erop dat de inhoud nog *onvervulde* profetie was. Sommige predikanten namen enkele facetten uit deze preek hem kwalijk, te meer omdat hij deze preek - samen met een preek over Job 19:25 - publiceerde zonder de classis Zevenwouden om approbatie te vragen. Deze approbatie kreeg hij achteraf van de Groningse theologische faculteit. De classis Zevenwouden bleef echter ontevreden door enkele aanstotelijke uitdrukkingen 'tegen de liefde en zeden'.

Een van degenen die ds. Van Giffen corrigeerde, was Wilh. à Brakel. Ds. à Brakel had vooral bezwaar tegen de Coccejaanse opvatting *dat de Schrift alles kan betekenen wat ze betekent.* Bovendien omvat Psalm 8 niet alleen profetie, maar óók de korte inhoud van het Genadeverbond. Ds. à Brakel zette zijn visie hierover uiteen in een boek, wat de titel meekreeg: "Halleluah ofte Lof des Heeren, over het Genaden Verbondt, ende des selfs Bedieninge in het Oude en Nieuwe Testament". De eerste druk verscheen in 1680, hetzelfde jaar waarin ds. Van Giffen zijn preek over Psalm 8 had uitgesproken. Uit de inhoud van ds. à Brakels geschrift, kan men voorzichtig concluderen, dat zijn werk al een heel eind klaar was, toen ds. Van Giffen de preek uitsprak. Aan de inhoud van ds. à Brakels verklaring ging een voorwoord vooraf, een zogenaamd dispuut tegenover ds. Van Giffen. Bij volgende drukken werd dit dispuut weggelaten, omdat het bijgelegd was.

In het woord vooraf tijdens de 9e druk (gedateerd 17 februari 1689) legt ds. Brakel nogmaals uit waarom hij zijn werk had gepubliceerd.

"... Ik ben nooit uitgekomen tenzij een ander eerst mijn naam spelde en tegen mij schreef, en mij noodzaakte voor de waarheid mij in 't gericht te begeven. Dit heeft dit HALLELU-JAH, over Psalm 8 ook in de wereld gebracht, gelijk in de voorreden van den eerste druk 1680, te zien is. Met het uitverkopen van de eerste druk, was ook 't dispuut uit, gelijk in de voorrede van andere drukken aangewezen werd."

Ds. à Brakel maakt vervolgens enkele leerzame opmerkingen over de ligging van Coccejaanse en Voetsiaanse mensen, die de Kerk in zijn tijd beroerde.

Wij zien dat er, onder vele andere, twee misslagen in de Kerk van Nederland in zwang gaan. De eerste is, dat men zich met de letter tevreden houdt, en zich inbeeldt alsof de Godzaligheid alleen in de kennis van de samenhang van de Bijbel bestond. Een andere is, dat men devotie, en de Godzalige bewegingen van binnen, en de deugdzaamheid van buiten oefent zonder gegronde kennis van de waarheden. Daarom hebben wij grote genegenheid, van dit Traktaat, een geheel werk te maken, in een verhandeling van het Verbond der genade, en de handelingen Gods met de zielen in de toeleiding tot, en de besturing der zielen in het zelve, ten opzichte van de verlichting, sterkte, zwakheden, blijdschap, en droefheid, gezondheid en sterkte, enz.

Verder is het heel bijzonder, dat ds. à Brakel zich bijna helemaal schaarde achter de profetische visie van ds. Van Giffen. Ds. à Brakel heeft zijn toekomst visie uitgewerkt in de Redelijke Godsdienst. Vooral spreekt hij daarvan in deel 3, hoofdstuk 6: *Van de Kerk des Nieuwen Testaments vanaf de geboorte van Jezus Christus tot op de Openbaring van Johannes*; en in zijn *Verklaring van de Openbaring van Johannes*, hoofdstuk 16, en 20, par. 8 etc. Ds. à Brakel gebruikt regelmatig dezelfde woorden als ds. Van Giffen en nog meer citeert hij dezelfde teksten. Alleen op het volgende punt gaat hij veel verder dan ds. Van Giffen.

Ds. Van Giffen schrijft in het derde punt van zijn preek over Psalm 8:

"Gij moet dit niet aannemen van die malle dromerijen van een Duizendjarig Rijk. Weg met die grillen; die duizend jaren daar in Openbaring 20 van gesproken wordt, *zijn allang voorbij.*"

Ds. à Brakel schrijft: "Of de duizendjarige binding *allang voorbij zijn?* Neen." (*Verklaring van de Openbaring van Johannes*, hoofdstuk 20, par. 18.)

Ds. Van Giffen stond bekend als een Godvruchtig en geleerd predikant. Hij werd gewaardeerd vanwege zijn nauwgezet herderlijk werk en catechisatie. Zijn vertrek uit Sneek werd zeer betreurd. Tevens was hij een liefhebber van studie in Bijbelse oudheidkunde, vaderlandse- en kerkgeschiedenis en kunsten en wetenschappen.

Gedeeltelijk overgenomen uit: Biografisch Lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands Protestantisme, deel 3.

De preek over Psalm 8 is overgenomen uit: *Verzameling van al de werken nagelaten en uitgegeven door David Flud van Giffen, met een voorwoord door Alb. Voget.*

Mijne zeer geliefde toehoorders,

Voorwoord

't Is een zonderling en merkwaardig verhaal dat ons de profeet Daniël doet in zijn 2^e hoofdstuk in vers 31-35 van de wonderbare droom van die grote Nebukadnezar, koning van Babel. Aldus luiden zijn woorden in vers 31.

“Gij, o koning! zaagt, en ziet, er was een groot beeld (dit beeld was treffelijk, en deszelfs glans was uitnemend), staande tegen u over; en zijn gedaante was schrikkelijk. Het hoofd van dit beeld was van goed goud; zijn borst en zijn armen van zilver; zijn buik en zijn dijen van koper; Zijn schenkelen van ijzer; zijn voeten eensdeels van ijzer, en eensdeels van leem. Dit zaagt gij, totdat er een steen afgehouden werd zonder handen, die sloeg dat beeld aan zijn voeten van ijzer en leem, en vermaalde ze. Toen werden te zamen vermaald het ijzer, leem, koper, zilver en goud, en zij werden gelijk kaf van de dorsvloeren des zomers, en de wind nam ze weg, en er werd geen plaats voor dezelve gevonden; maar de steen, die het beeld geslagen heeft, werd tot een groten berg, alzo dat hij de gehele aarde vervulde.”

Wij behoeven geen andere verklaring te geven als Daniël zelf geeft, die dit niet van zichzelf had. Want hij getuigt in vers 30: *“Mij nu, mij is de verborgenheid geopenbaard, niet door de wijsheid die in mij is boven alle levenden, maar daarom, opdat men den koning de uitlegging zou bekend maken, en opdat gij de gedachten uws harten zoudt weten.”* Derhalve gelijk God aan Nebukadnezar de droom heeft geopenbaard in vers 28 en 29, zo is aan Daniël de uitlegging ook van God bekend gemaakt, waaraan wij dan in geen enkele wijze moeten twijfelen.

Ten eerste *‘het gouden hoofd’*; wat dat is, wijst de koning zelf aan in vers 38. De eerste Assyrische of Babylonische heerschappij, die zuiver eenhoofdig was en ten tijde van Nebukadnezar zeer voortreffelijk. Uit het 1^e hoofdstuk van Daniël blijkt dat Nebukadnezar een bijzonder voortreffelijk vorst was, goed van inborst, hebbende een welgestelde regering met uitnemende wetten, waarna hij zijn volken bestuurde. Een man, bijzonder prijzenswaardig, daar hij bijzonder was ingenomen met grote lust tot wijsheid, naarstigheid, allerlei kunsten en wetenschappen, zijn hof voorzien van *dergelijke* dienaren, die daar overvloedig mee begiftigd waren. Hun grote gunsten bewijzend, gelijk aan het volk Gods is gebleken.

Ten tweede volgt *de borst; en beide armen van zilver* (vers 32), die een ander koninkrijk aanduiden, dat na Nebukadnezar zou opstaan, lager dan het zijne (vers 39). En dit was de monarchie van de Meden en Perzen. Zie in *Daniël* hoofdstuk 5:28. Die alles wel hebben bezeten, wat de Babyloniërs hebben gehad, maar hun heerlijkheid was niet zo groot, als van de eerste monarch. Zij hadden niet zo'n voorspoedige regering, noch *dergelijke* overwinningen, maar dikwijls schandelijke nederlagen, zoals uit de *geschiedenis*ⁱ bekend is. De koningen waren meer tot wulpsheid, pracht, overdaad en allerhande dattelheden geneigd, dat de oorzaak is geweest van hun ondergang.

Ten derden, *zijn buik, en zijn dijen van koper* (vers 32); nog een ander koninkrijk, dat heersen zou over de gehele aarde (vers 39). Dit wijst op de monarchie van de Grieken, die begonnen en geëindigd is met Alexander de Grote. Hij is in het midden van zijn overwinningen en in de kracht van zijn jaren omgekomen. Zie Daniël 8:8. Bij koper werd het vergeleken vanwege deszelfs hardigheid en sterkte. Zie Daniël 8:6, 7. Dat over

de gehele aarde heerste, dat is over het grootste gedeelte van de toen bekende wereld. Azië, Afrika, Egypte, geheel Griekenland tot aan de *Scyten of Duitsen* toe, die men toen voor barbaren en woeste mensen hield; ja nauwelijks voor mensen. Na zijn dood is het verscheurd en verdeeld onder zijn oversten. Ziet Daniël 11:4.

Ten vierde; *zijn schenkelen waren van ijzer, zijn voeten eensdeels van leem* (vers 33). En dit was het vierde koninkrijk, namelijk van de Romeinen en dat zou hard zijn als ijzer, enz. Ziet vers 40 en dat in vers 41, 42 en 43 gesproken werd van de voeten en tenen, ten dele van pottenbakkers leem en ten dele ijzer, vertoont ons aardig de scheuringen van de Roomse heerschappij in het Oosterse en Westerse keizerrijk.

?? Het eerste tot de *hoofdstad* van het rijk Byzantium nemend, - wat heden ten dage Constantinopel¹ is, nu onder de *regering* van de Turken, - betekent door het ijzer in zijn hardigheid en duurzaamheid.

?? Het tweede, het Westerse rijk, *uitgebeeld* door het leem, waardoor we om verscheidene redenen, die wij zouden kunnen tonen, bekwamelijk verstaan de heerschappij van de Roomse bisschop, de tirannie van de Antichrist.

Hier hebben we nu het beeld en zijn *betekenis*ⁱⁱ. Nu staat voor ons nog bezien te worden, hetgeen verder omtrent dit beeld is voorgevallen en dit wordt in vers 34 en 35 verhaald.

“Dit zaagt gij, totdat er een steen afgehouden werd zonder handen, die sloeg dat beeld aan zijne voeten van ijzer en leem, en vermaalde ze. Toen werden tezamen vermaalt het ijzer, leem, koper, zilver en goud, en zij werden gelijk kaf van de dorsvloeren des zomers, en de wind name ze weg, en er werd geen plaats voor dezelve gevonden; maar de steen, die het beeld geslagen heeft, werd tot een enen groten berg, alzo dat hij de gehele aarde vervulde.”

Zie de *betekenis* hiervan in vers 44, 45. Wie is toch anders die steen dan Christus, die Steen Israëls? (Gen. 49:24) Die Rotsteen, Wiens werk volkomen is (Deut. 32:4); Die Rotsteen des heils, vers 15. De grondsteen in Sion, een beproefde Steen, een kostelijke Hoeksteen, die wel vast gevestigd is (Jes. 28:16). Die steen met zeven ogen (Zach. 3:9), die niet in handen was, dat is: in menselijke macht. En Die in de dagen van die koning, - dat is onder de heerschappij van de Romeinen, - is afgehouden van een berg, verstaat *hieronder* de Joodse politieke macht (Openb. 8:8). Hij is afgesneden uit het land der levenden. (Jes. 53:8) De Messias is uitgeroed. (Dan. 9:26) Hij sloeg dat beeld aan zijn voeten van ijzer en leem en toen werd dat ijzer, leem, koper zilver en goud vermalen, enz. Dat is: Hij heeft door Zijn macht alle *koninkrijken* teniet gedaan en werd zelf tot een grote berg. Dit betekent: *de Koninkrijken van Christus*, (Lukas 22:29) in zijn voortgang en laatste heerlijkheid op aarde.

Hetgeen hier geprofeteerd staat, werd door de Zaligmaker *in trappen* gedaan. Toen Hij in het vlees kwam en leed, waren de drie eerste koninkrijken al vernield. Het vierde was in zijn hoogste *bloei*. Zie Lukas 11:1. Maar dat heeft Hij ook al beginnen te vernielen, tijdens keizer Constantijn de Grote, die Zijn leer aannam en dat *rijk* van leem, dat is het rijk van de Antichrist doet Hij ook in *gedeelten* teniet. Zie 2 Thess. 2:8. *En Hij zal alzo eens alle koninkrijken der aarde de Zijne doen worden.* (Openb. 11:15) Niet dat Hij de regeringen van de koningen verdoen zal, nee, maar koningen zullen Zijn voedsterheren zijn. (Jes. 49:23) Die zullen haar heerlijkheid eens inbrengen in Jeruzalem, dat van boven is. (Openb. 21:2,24) En als alle heerschappijen eens zullen ophouden en met de wereld vergaan dan zal het Zijne overblijven in eeuwigheid. (1 Kor. 15:24,25)

¹ Tegenwoordig *Istanbul*

Predikatie

Van deze laatste heerlijkheid der kerk hadden wij voorgenomen met uw aandacht te handelen uit de woorden van de achtste Psalm, die u voorgelezen zijn. Deze Psalm is mede een profetische Psalm en spreekt van Christus en Zijn koninkrijk. De Apostel trekt er op drie plaatsten getuigenis uit, zoals in Hebreeën 2:6,7; 1 Kor. 15:27; Efeze 1:22. Zeer klaar en deftig stelt onze oude overzetting ons de rechte zin van deze ganse Psalm voor in de korte inhoud, die voor dezelve gesteld is en aldus luidt:

1. Verwondering over de Goddelijke mogendheid in de schepping van alle dingen.
2. Daartoe wonderbare eer en goedheid, die God aan de mensen bewezen heeft.

En is hier een zonderlinge profetie van Christus en Zijn rijk, *dat Hij door het kruis vernederd, wederom door de opstanding hoog verheven zou worden, een geweldig Heere over alle creaturen, ook naar Zijn mensheid zou worden en dat de Kerk, (op aarde met de jonge kinderen en zuigelingen vergeleken) haar Hoofd en Koning Christus, door de prediking van het Evangelie zou verklaren; en over de ganse wereld voeren.*

In de verdere verhandeling van mijn tekst zal de waarheid hiervan zich krachtig aan de consciëntie opdoen. De woorden van de tekst *bevatten* een krachtige en vrolijke uitroep over de bijzondere heerlijkheid van Gods Naam over de ganse aarde. Merkt twee dingen op: 1. Tot wie ze haar uitroep doet. 2. Wat ze uitroept.

In het eerste staat een bijzondere opmerking. De heerlijke benadering met welke God wordt aangesproken: *HEERE, onze Heere*. In de grondtaal staat het woord JEHOVAH, dat hier met HEERE is overgezet en met grote letters staat gedrukt, gelijk overal waar het gevonden wordt. JEHOVAH is Gods Naam, ja Zijn Erenaam. (Jes. 42:8) Ja, Zijn Gedenknaam. (Hosea 12:6) Het is Zijn gewone en eeuwige Naam en Gedachtenis van geslachte tot geslacht. (Exod. 3:15; Ps.135:13) Zijn Eigen Naam, die Hem alleen toekomt. (Ps. 83:19) En kan aan geen schepsel medegedeeld worden.

Bijzonder opmerkelijk is het, dat dit woord JEHOVAH in de grondtaal de betekenis van alle onderscheid des tijds, het verleden, tegenwoordige en toekomstige bevat. Hier hebben de Fransen op gezien, wanneer ze het vertalen met l'Eternel. (*Eeuwige*) En zo werd het ook van Johannes verklaard. Openb. 16:5: *Die is, en Die was, en Die zijn zal*. Dadelijk zal ons zo nadrukkelijk blijken dat deze Naam hierom van God Zelf is aangenomen. Dit woord werd somtijds wezenlijk van God gezegd en genomen van het Drie-enige Goddelijk Wezen. Zie Gen. 11:5. Ontelbaar meer op andere plaatsen. Somtijds persoonlijk, zoals van de Vader. Ps. 60:1, vergelijk *hiermee* Hebr. 1:13; van de Zoon, Jes.45:21; van de Heilige Geest. Zie Levit. 16:2,34, vergelijk *hiermee* Hebr. 9:7; Num. 12:6, vergelijk *hiermee* 2 Petr. 1:21.

Deze Naam betekent:

1. De waarheid en volkomenheid van Gods enige en eeuwig Wezen. *Ik zal zijn, of Die ben* (staat er) *heeft Mij tot ulieden gezonden*. (Exod. 3:14) Zie Openb 1:4, 8. Dit is de eerste grond van Goddelijke liefde en blijdschap in de gelovige ziel. Te weten deze eerste *gewone*ⁱⁱⁱ allerzekerste waarheid, dat God is en Wezen heeft en oneindig alles volmaakt bezit. Dat Hij zo van hen gekend wordt als Dien, *Die* niets ontbreekt. Want die iets ontbreekt, kan in hetgeen hem ontbreekt, niet gezegd worden te zijn, hetwelk zo Hij had en bezat zou Hij volmaakter wezen en bijgevolg meer zijn. *Maar* in

de goddelozen, die haters Gods zijn is het de eerste grond en trap van haar haat, te wensen dat God niet was. (Ps. 10 en 14)

2. Zo betekent *Die is*, dat Hij is, dat is eenvoudig en onveranderlijk blijvend, hetgeen Hij is (Jak. 1:17). Hij is en blijft altijd dezelfde in Wezen en oneindige zaligheid en volmaaktheid.

3. *Die worden zal of wordt dat Hij is*. Ziet Exod. 3:14. Het heet in het Hebreeuws ook: *Wezengever, want uit Hem zijn alle dingen*. (Rom. 11:36). En Hij is Die, Die Zijn deugden nooit verloochend, maar altijd bekend maakt door daden. Gelijk Hij *Zichzelf* en alle dingen het wezen geeft, *zowel* ook Zijn besluiten, beloften en betamelijkheden haar wezen doet hebben, en Die naar Zijn goedheid en waarheid Zich is mededelende aan het schepsel, als hun enige en hoogste Goed, wordende aan hetzelfde tot hun God. En wel tot volkomen verlossing, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volmaakte zaligheid in de Zoon. En als Hij dit aan het redelijk schepsel wordt, zo wordt Hij daardoor niet veranderd, want Hij wordt hetgeen Hij is en hetgeen Hij tevoren van eeuwigheid was. Hij wordt ook daardoor niet zaliger of heerlijker in *Zichzelf*, maar het schepsel wordt daardoor van Hem zalig en heerlijk gemaakt. Dit wil de ziel te kennen geven als wij ze horen begeren al zuchtende en biddende: *Wees mij tot een rotsteen om daarin te wonen*. (Ps. 71:3)².

Wanneer wij de Heere horen zeggen tot Mozes in Exodus 6:2, dat Hij Abraham, Izaäk en Jakob wel verschenen was, *als God de Almachtige*, te weten in Zijn Naam, (Gen. 17:1)³ dat is: Ik ben wel van hen gekend als Een, Die geen macht of genoegzaamheid ontbreekt om hen alles te geven dat tot dit en het toekomstige leven van node is. Ja ook om al Mijn gegeven beloften haar vervulling en aanwezen te doen hebben, *maar met Mijn naam JEHOVAH ben Ik hen niet bekend geweest*. Niet dat zij die Naam niet geweten zouden hebben, want Mozes verhaalt, dat vele heiligen dezelfde in hun redenen en woorden gebruikt hebben. Zie Gen. 4:1, 26 en 12:8 en 13:4. Ja, Gen.15:7 In Exodus 6:1 wordt verhaald, dat God het Zelf tot Abraham gezegd heeft te weten, *“Ik ben JEHOVA”*, hetgeen Hij ook tot Mozes zeide.

Maar de Heere wil ons dit te kennen geven, dat Hij nog aan hen niet was bekend geworden als Diegene, die al Zijn beloften, rijkdommen van barmhartigheid *vervuld* had. Maar dat Hij nu meerder zou beginnen dat te betonen. Israël zou nu in Kanaän gebracht worden en daar zou Hij hen te zijner tijd tot een God worden. Zo zou Hij allengskens bij trappen Zijn naam JEHOVA uitdrukken. Dat zolang geschiedde als er nog enige beloften en besluiten Gods liggen, die haar vervulling nog moeten krijgen. Ziet dit alles, wat van de naam JEHOVA gezegd is, kortelijk bijeen in Openbaring 10:6, 7 *“En hij zwoer bij Dien, Die leeft in alle eeuwigheid, Die den hemel geschapen heeft en hetgeen daarin is, en de aarde en hetgeen daarin is, en de zee en hetgeen daarin is, dat er geen tijd meer zal zijn; maar in de dagen der stem des zevenden engels, wanneer hij bazuinen zal, zo zal de verborgenheid Gods vervuld worden, gelijk Hij Zijn dienstknechten, den profeten verkondigd heeft.”*

Mijne geliefden, dit weinige oordeelden wij zeer nodig om te zeggen van die kracht van die heerlijke naam JEHOVA. Die gij in haar klank wel kent en veel leest en gebruikt en hoort noemen, maar in wezen met geen genoegzame kennis en besef van hetgeen u

² Origineel staat een foutieve verwijzing naar Ps. 72:3 ipv Ps. 71:3

³ Wellicht foutieve verwijzing in het origineel naar Gen. 16:1

getoond is, hier in gelegen is. Neemt dit dan vooraf aan, tot uw onderwijzing en vertroosting.

Een andere benaming van God volgt *nu: onze Heere*. In de grondtaal is *dit* het woord *Adonai*, hetwelk én van God, én van mensen gebruikt wordt. Echter van God werd het met enige verandering in het Hebreeuws geschreven; en zo wordt het na de *merkwaardige*^{iv} aantekening van de Masoreten 134 maal in de boeken van het Oude Testament gevonden. Ik heb gevonden dat *het zowel* van de Vader, en van de Zoon, en van de Heilige Geest gebruikt wordt. Van de Vader in Psalm 16:2. Daar, hetzij wij de Vader, hetzij wij de Zoon verstaan door Die, Die daar spreekt noodzakelijk de Vader verstaan moet worden. Van de Zoon in Maleachi 3:1; van de Heilige Geest, Jes. 6:8 vergelijk hiermee Handelingen 28:25.

God draagt die naam vanwege Zijn soevereine heerschappij als Almachtige Schepper en getrouwe Onderhouder waardoor Hij Zichzelf alles onderwerpt en de mensen door Zijn wet aan Hem verbindt. In het bijzonder nog om dat Hij een eigendom heeft, van Hem vrijgekocht daar Hij in wil verheerlijkt zijn en zich wonderbaar in betonen. En zo is het bij uitnemendheid de Naam van de Zaligmaker, gelijk nu getoond zal worden. Die is de Heere van Zijn Kerk en eigendom.

1. Vanwege de eeuwige raad des vredes Hij en in welke dat hem van de Vader zo een erfdeel is gegeven en toegezegd geworden.
2. Uit kracht van de uitvoering en bediening van Zijn middelaarsambt. Gehoorzamende Zijn Vader in alles, Zijn bloed uitstortende tot een prijs en rantsoen om daardoor Zijn gemeente vrij te kopen en te verlossen en Zichzelf tot een eigendom te verwerven, bezit daarvan nemend door Zijn woord en Geest. (Ef. 1:14) En zo werd ze dan op een bijzondere wijze de Zijne. Zie Joh. 6:37 en 39 en 17:2, 6, 9 enz. Openb. 14:4. Hij beschermt ze als Zijn dierbaar en heerlijk erfdeel (Joh. 10:28, 29, 30; Ps. 16:6). Hierom wordt de Zaligmaker bij uitnemendheid zo genoemd met zonderling nadruk, *de Heere*. (Mal. 3:1) Zie ook bovenal Hand. 2:36. *Zo weet dat zekerlijk het ganse huis Israëls, dat God Hem tot een Heere en Christus gemaakt heeft, namelijk dezen Jezus, Die gij gekruist hebt.* (Ps. 110:1). *De HEERE heeft tot mijn Heere gesproken.*

En zo is dan zeer opmerkelijk en bijzonder toepasselijk op de Zoon de herkomst van dit woord in de grondtaal. Want Adon of Adonai komt af van het woord *eden*, hetwelk betekent een fundament of grondslag, grondvest. Ziet Job 38:6. En aller eigenlijkst een voet van een pilaar. Ziet Exod. 38:17. Zeer bekwaam kan dit nu tot de Heere Jezus worden overgebracht. Die is het enige Fundament. (1 Kor. 3:2) Die Grondsteen gelegd in Sion (Jes. 28:16) Die alles draagt door het woord Zijner kracht. (Hebr. 1:3) Op Welke het gehele gebouw, te weten van Zijn sterkte, bekwaamlijk tezamen gevoegd is. (Ef. 2:20, 21) En in het bijzonder wilde ik dat men aanmerkte, dat de Kerk een pilaar en vastigheid der waarheid genaamd werd. (1 Tim. 3:15) Dat de apostelen ook geacht werden pilaren te zijn. (Gal. 2:9) Ja, dat de Zaligmaker een iegelijk die overwint, belooft en toezegt te zullen maken tot een pilaar in de tempel Zijns Gods. (Openb. 3:12) Die ook Zijn getrouwe knechten dikwijls stelt tot ijzeren pilaren, voor Zijn zaak en waarheid tegen een zondig land en volk. (Jer.1:18. Hij zijnde en altijd blijvende de Grondsteen en uiterste Hoeksteen van alles, Die alles draagt en ondersteund, (Jes. 28:14; Ps. 118:22; Hebr. 1:3).

Deze Heere werd nu genaamd *onze Heere*. Niemand kan dit in waarheid zeggen of hij moet kennis hebben van Gods eeuwig Testament van de raad des vredes tussen JEHOVAH, en de Spruite (Zach. 6). En moet hierover een verbond met God gemaakt

hebben, deelachtig geworden zijnde aan de Heilige Geest der heiligmaking en de verdere goederen van het Testament in hoop genieten en verwachten. Die moet zich door de gehoorzaamheid des geloofs dezen Heere hebben onderworpen.

't Komt ons dan hiervoor als een stem van *geloof* en *liefde*. Door geloof wordt de Heere *onze Heere*. Wij nemen Zijn getuigenis aan voor waarachtig. Wij stemmen dat toe als ten hoogste betamelijk voor Hem, Die dat gesproken heeft en zo werd de Heere Zelf ons deel. Zijn geopenbaarde wil alleen is verder onze regel om na te wandelen als Zijn eigen knechten. Dus mogen we dan hem met vrijmoedige toe-eigening noemen *onze Heere*. 't Is een stem van liefde, want die na de kracht van de naam JEHOVAH God hun Heere noemende, bezitten dat niet alleen, maar hebben het gemeen met de broederen, verheugen zich voor zichzelf en hun broederen en zijn dankbaar met elkaar aan de Heere voor Zijne onuitsprekelijke genade.

Bijzonder is deze benaming hier van grote en krachtige nadruk om dat de Kerk eerst in het laatste der dagen deze uitroep in zo'n wijde en volle zin zou doen. Wanneer dat blijken zou uit die zonderlinge en ongewone handelingen des Heeren omtrent haar, van welke kracht dat de naam JEHOVAH is, en wat grote en getrouwe Heere, dat God is omtrent Zijn kerk, die Hem in waarheid JEHOVAH, hun Heere noemt en Hem steeds daarvoor houdt, gelijk hierna overvloedig getoond zal worden.

We gaan voort om te zien wat de Kerk verder doet. Buiten alle twijfel moet deze krachtige aanspraak en benaming Gods *en* deze vrijmoedige en blijde uitdrukking van geloof en liefde worden opgevolgd van iets, dat daar mee overeenkomt en die JEHOVAH betamelijk is. En gewisse zo is het ook. Ze springt dus op van vreugde omdat het de eer en heerlijk van God raakt. Want aldus horen we haar voortvaren en uitroepen: *Hoe heerlijk is uw Naam over de ganse aarde*. Van Gods Naam wordt eerst door hen gewaagt. De naam is een uitdrukking, waardoor ons iets kennelijk aangewezen wordt tot onderscheiding en om ons hetgeen die naam draagt in zijn eigenlijke gedaante en natuur te vertonen. En zo heeft de noodzakelijkheid eigen namen ingevoerd om verwarring te mijden en gelijke gedaanten ook *algemene* van enkele dingen te onderscheiden. Maar wat alleen en enig boven alle andere uitsteekt dat behoeft geen eigen naam en blijft altoos het doorluchtigste als daardoor genoegzaam van alles onderscheiden zijnde en altijd blijvende. En wat onbegrijpelijk voor ons is, kan van ons niet genoegzaam onder enige naam of benaming uitgedrukt worden.

En zo is het met de Heere God, Die is oneindig hoog en heerlijk verheven boven alles dat er is. Hij is en blijft altijd de alleruitstekendste en daarom behoeft Hij geen naam. Hij is onbegrijpelijk en het geschapen verstand is eindig, eng en weinig vatbaar en daarom kan er geen naam of benaming voor Hem gevonden of bedacht worden, waaronder Hij zou kunnen worden vertoond en van ons begrepen. *Hoe is Zijn naam en hoe is de naam Zijns Zoons, zo gij het weet?* (Spreuk. 30:4). Hoe ze ook wezen mag, *in elk geval* is Die toch zeer wonderlijk (Richt. 13:18). En nochtans spreekt de Heilige Schrift zeer menigvuldig van Gods naam, ja God Zelf werd DEN NAAM en de NAAM genoemd. (Lev. 24:11,16). Tenzij wij daar met de voornaamste rabbijnen de naam JEHOVAH verstaan, die nochtans op hetzelfde uitkomt.

Maar als de Schrift van Gods Naam spreekt, dan wil ze ons daardoor betekenen en vertonen al wat van God kennelijk is en al hetgeen God ons van Hem Zelf openbaart en leert, dat van ons geloofd en aangenomen moet worden. Alles wat van nature kennelijk is van God, of gekend kan worden en wel in het bijzonder hetgeen Hij ons door een bovennatuurlijke openbaring heeft bekend gemaakt. Niet alleen van hetgeen Hij in de natuur vermag en doet, maar voornamelijk Zijn deugden en volmaaktheden, die Hij op

een onuitdrukkelijke wijze vertoont in de verlossing van de zondaar en daarin dat Hij de zondaar tot een God wordt.

- ?? Als daar is: die *onkreukbare gerechtigheid* Gods, zijnde in Hem die rechtheid waardoor Hij na Zijn wet met behoorlijke en betamelijke straffen het schepsel straft, openbaart de verdiensten der zonde en Zijn haat tegen dezelve. Klaarblijkelijk daarmee vertonende dat het Hem niet betaamd gemeenschap te hebben met de zondaar zonder te kennen te geven Zijn allergrootste ongenoegen over de schending Zijner heerlijkheid.
- ?? Zijn *onbesmette heiligheid*; zijnde mede het welbehagen van Zijn allerrechtvaardigste wil; hierin bestaande, dat al Zijn daden stipt met Zijn wil overeenkomen, welke wil de regel is van al Zijn heiligheid. En zo wilt en werkt Hij altijd zoals het betamelijk is voor Hem, dat allervolmaakste Wezen. Niet kunnende enige Zijner deugden of volmaaktheden verzwijgen; maar altijd zo doen moettende en handelen dat die op de allerdoorluchtigste wijze uitblinken.
- ?? Daar is die *ondoorgegrondelijke wijsheid*, waardoor de Heere God weet op wat wijze en wegen Hij in de uitvoering van Zijn werken en raadsragen op het alleruitmuntendste Zijn heerlijkheid zal kunnen doen uitblinken en die betamelijk voor Hem kunnen gedaan, geroepen en toegelaten worden. En ook hoe die dingen dus van Hem besteld een zekere en gelukkige uitkomst verkrijgen.
- ?? Daar is die onweerstaanbare macht, ja *almacht* Gods, waardoor Hij in Zichzelf van nature genoegzaam is om te gebieden en te roepen al hetgeen dat bekwaam is, om van Zijn heiligheid het allerklarste getuigenis te geven en waardoor Hij doet geschieden hetgeen Hij wil; en dat op het meest, Zijn heerlijkheid zal uitdrukken.
- ?? Daar is Zijn *onbegrensde goedheid*, waardoor het Hem behaagt iets behalve Zichzelf te doen zijn tot Zijn eer; en waardoor Hij genegen is om Zijn goed mede te delen aan Zijne schepselen zonder nog enige acht op haar deugd of gehoorzaamheid te nemen.
- ?? Daar is Zijn ondoorgegrondelijke *genade en barmhartigheid*, dat die volmaaktheid is in God, waardoor Hij niet alleen betamelijk voor hem alles kan geven en mededelen daar geen verdienste is, maar waardoor Hij ook Zich erbarmen kan over de arme gevallen zondaar, omdat Hij een Zoon heeft, die Hij zenden kan in de gelijkheid van het zondige vlees en voor de zonde en zo in het vlees de zonde verdoemen. En dit is die zo bijzondere mensenzelfde Gods.
- ?? Hierbij komt nog Zijne *onveranderlijke waarheid*, die uit Zijn heiligheid voortvloeit en Hem toekomt omdat Hij in Zichzelf die ware God zijnde in al Zijn werken, openbaringen en woorden Hem zo vertoont. En zo is Hij die getrouwe en waarachtige God, die niet liegen kan; en in het bijzonder zo getrouw is in het nakomen en vervullen van al Zijne beloften tot zaligheid voor de zondaar.
- ?? Ja, wie zou alles kunnen uitspreken? Wij hebben het zo wat gekenschetst^v en *ruwweg* voor uw ogen afgeschetst. Dit en nog meer is het, dat de Schrift verstaat door Gods Naam als zij daarvan spreekt.

Oordeelt gij nu eens of hier alleen van de algemene voorzienigheid Gods in deze Psalm gesproken wordt. Van deze naam is het dat in de Psalm 138:2 getuigd wordt: *Want Gij hebt vanwege uw gansen Naam Uw woord groot gemaakt*. Dit is die naam van de JEHOVAH, die voor de oren en het aangezicht van Mozes werd uitgeroepen. (Exod. 33:19). Die in het binnenste van die Engel was. (Exod. 23:21). Dat is: de Heilige Jezus Christus kende Die innig, dat is gebleken. Want hij getuigt dus: *En Ik heb hun⁴ Uw*

⁴ In het origineel staat hier "haar" in plaats van "hun".

naam bekend gemaakt. (Joh. 17:26). Ook de waarheid van die Naam is in Christus bekend geworden. Want in het aangezicht van Jezus Christus is als in een spiegel, de heerlijkheid Gods te aanschouwen. (2 Kor. 3:18 en in vers 4:6) Dit is die Naam, waarvan in Exodus 20:7 staat: *gij zult den Naam des HEEREN uws Gods niet ijdelijk gebruiken.* Dat is, gij zult wel voor u toezien, dat gij toch voor alle dingen God uw God niet komt te noemen zonder gerechtigheid of waarheid, noch roekeloos, maar dat in al uw woorden en daden blijken mag, dat gij God voor uw God oprecht houdt. Dit is die Naam Gods welke, zo iemand Die recht kent, voorts op Hem vertrouwd. (Ps. 9:11)

Hoe was het toch met deze Naam gesteld, *indien* zich die verborgen hield, gelijk de zon zich altemet achter zwarte wolken kan verschuilen? Neen, in het minste niet, want de kerk getuigt er van dat die zeer heerlijk zich vertoont, uitroepende: *hoe heerlijk is Uw Naam.* Maar waar vertoont zich toch deze Naam zo heerlijk, was het in de hemel? Neen, op aarde. Wellicht nu hier en daar, in enige hoeken der aarde, in het Jodenland of ergens elders? Neen, zo placht het wel te wezen, nu zou het anders zijn. Want daar wordt uitgeroepen: *over de ganse aarde.*

Laat ons nu een zien, wat de zin en rechte mening is van deze woorden. In de grondtaal hebben we het woord *ryda* *addir* en is hier overgezet met *heerlijk*: het betekent iets, dat zeer groot en aanzienlijk is. Het wordt ook aan mensen toegeschreven, die om haar wijsheid, heiligheid en macht, groot en aanzienlijk zijn. Ziet Ps. 16:3; Jer. 25:34.35.36. Ook aan andere dingen en dat om haar voortreffelijkheid te vertonen. Ziet Exod. 15:10. Ezech. 17:18. Ja, ik vind dat het mede van God en de Messias gebruikt wordt. Zie 1 Sam. 4:8; Jer. 30:21. Het werd bij Maleachi 1:11 ook van de Naam Gods gezegd, alwaar dus staat: *Maar van den opgang der zon tot haar ondergang, zal Mijn Naam groot zijn onder de heidenen.* Waar besproken werd van de eerste bekering der heidenen door de dienst der apostelen. Vergelijk Rom. 15:16.

Aarde, in het Hebreeuws *erets*, betekent eigenlijk het droge, bewoond van mensen en beesten; en dan werd het gesteld tegenover de wateren. Ziet Gen. 1:10. Toch bevat het ook wel de zeeën en wateren *in zich* en dan werd het gesteld tegenover de hemel. Gen. 1:1. Ook betekent het wel in Gods woord een bijzonder land en deel der aarde, als het land van Egypte, Israël enz. Bij uitnemendheid wordt het wel voor het Jodenland genomen, ziet Mal. 4:6; Dan. 8:5, waar staat: *en roerde de aarde niet aan.* Dat werd gezegd van Alexander de Grote, die na het innemen van Tyrus met toornig gemoed op Jeruzalem aantrok. Die zich echter verbidden liet door de hogepriester Jaddus, die hem met zijn hogepriesterlijk gewaad ontmoette, dat in de koning groot ontzag veroorzaakte en een middel was, waardoor hij bewogen werd het Jodenland te verschonen. Hier staat *over de ganse aarde*; onze oude overzetting heeft *in alle landen*. Dit wordt hier gesteld:

- I. *Tegen het land Israëls*, gelijk vers 2. Daar had de Heere Zijn heerlijkheid tevoren bekend gemaakt. (Ps. 147:19). En in die tijd zaten andere landen in duisternis. (Efeze 2.) Maar met de dood van Christus werd door de prediking van het Evangelie het onderscheid van land en volk weggenomen. Zie Rom. 10:18. Ja, toen kon men de landen der heidenen stellen tegenover het land van Israël, want dat werd met de ban geslagen. (Mal. 4:6) De Heere nam Zijn heerlijkheid van daar weg.
- II. *Het wordt hier in onze tekst gesteld tegen de eerste prediking van het Evangelie*, wanneer dat nog het grootste deel van de aardbodem onbekend was; en sedert is het wederom vergaan in de meeste landen daar het toen geplant is. Zodat de kerk hier wil te kennen geven, dat *over de ganse aarde* zonder uitnemen van enig land

of volk *Gods Naam zou heerlijk zijn*. Zowel als in het land van Israël. Ziet Deut. 32:43.

- III. Wederom, *in die plaatsen daar het Evangelie te voren bekend is geweest, [die het verloren hadden] en sedert wederom bedacht zijn geworden*. Zo ook alle andere plaatsen, die sedert ontdekt en bekend zijn geworden, en waar het Evangelie nooit tevoren gepredikt was; gelijk alle profeten hiermee overeenstemmen, zoals terstond getoond zal worden.

Wanneer gezegd wordt dat de naam van *Jehovah onze Heere, heerlijk is over de ganse aarde*. Dat betekent deze navolgende zeer merkwaardige zaken.

1. Dat God menigvuldiglijk op de allergrootste en heerlijkste wijze Zijne grote macht en deugden in de wereld bewijst en bekend maakt.
2. Dat Hij maakt en beschikt dat die bekend werden; dat de mensen komen tot een naakte en klare kennis van Zijn volmaaktheden, door Hem klaar ten toon gesteld, op een wijze, Hem zeer betamelijk in Zijn grote daden. Veroorzakende dat de mensen door prediking van Zijn Woord en wegen geraken tot een nette en onderscheiden kennis van Zijn Naam.
3. Dat die Naam erkend en geprezen word van de mensen, die de deugden Gods verkondigende, die beminnen met gedurig de ganse dag te zeggen: *de Heere zij groot gemaakt*. En dit wil wel bijzonder datgene zijn daar de heerlijkheid der kerk in het laatste der dagen in bestaan zal. Zie dit klaar in Openb. 15:4.

Mijne geliefden, dit menen we de waarachtige, betamelijkste en allerklaarste zin en mening des Heiligen Geestes te wezen in de woorden van deze tekst. Wie staat niet als van verwondering opgetogen over de volheid, over de rijke en heerlijke zin van de woorden Gods?

Al deze dingen worden nu op een zeer merkwaardige wijze voorgesteld, *bij wijze van uitroep en vraagsgewijs*. En dat niet zonder grote en krachtige redenen:

- ?? Eerst om te kennen te geven de zeer grote onuitsprekelijke en verwonderlijke heerlijkheid van die zaken. Zie in een gelijk geval, Ps. 31:20: *O, hoe groot is Uw goed, dat Gij weggelegd hebt voor degene die U vrezen! Dat Gij gewrocht hebt voor degene die op U betrouwen, in de tegenwoordigheid der mensenkinderen!* Had David het geweten, hij had het gezegd. Had hij het geloofd, dat enige schepsel het hem had kunnen zeggen, hij had het hen gevraagd. Maar daarvoor wendt hij zich tot de Heere, Die het alleen wist. In het algemeen is het waar van alle goederen des Nieuwen Testaments, hetgeen de apostel schrijft in 1 Kor. 11:9: *Maar, gelijk geschreven is, hetgeen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord en in het hart des mensen niet is opgeklommen, hetgeen God bereid heeft dien, die Hem liefhebben*. Dat genomen hebbende uit Jes. 64:4.
- ?? Daarna om te tonen wat *uitnemende blijdschap* en vreugde deze dingen voor een gelovige ziel, ja de ganse kerk zullen toebrengen, wanneer haar vervulling gezien zal worden. Want plotselinge, onverwachte en overgrote blijdschap, pleegt de mens wel van vreugde te doen uitroepen. Zie Lukas 1:41, 42, 43, 44.
- ?? Vervolgens, daar ze nog *toekomende* waren en dat wel naar de stijl der profeten die gewoon zijn zo te doen.
- Eerst, omdat ze haar in het tegenwoordige vertoond werden van Gods Geest.
 - Daarna, om de zekerheid van de uitkomst der geopenbaarde dingen, die zo zeker stonden te geschieden min of meer, alsof ze daar al tegenwoordig stonden en vervuld, voor het oog vertoond werden.

- Ook omdat ze de woorden spraken, die naderhand stonden uitgesproken te worden.

LEERSTELLING:

Uit de verklaarde woorden zullen wij nu om tot ons bijzonder oogmerk te geraken deze stelling tot een onderwerp voor deze verdere verhandeling aannemen: *Dat de Naam des Heeren onzes Gods nog vóór het einde der wereld door de prediking van het Heilig Evangelie over de ganse aarde in alle landen zal bekend worden en gelijkelijk zal bekend zijn.*

Of zo gij het liever dus begeert dat nochtans op *hetzelfde* uitkomt: *Dat de kerk nog in het laatste der dagen een zeer heerlijke staat op aarde heeft te verwachten, heerlijker dan ze nog ooit van den beginnen der wereld gehad heeft.* Gij moet dit niet aannemen van die malle dromerijen van een Duizendjarig Rijk. Wèg met die grillen; die duizend jaren daar in Openbaring 20 van gesproken wordt, zijn allang voorbij.

Het moet u niet vreemd voorkomen dat we deze zaak uit deze laatste woorden van de 8ste Psalm komen te besluiten en te bewijzen. Dadelijk zal u getoond worden met vele getuigenissen uit verscheiden Psalmen, die profetieën zijn van Christus en Zijn rijk, die daar ook in eindigen en daarmee sluiten. Tot nu toe hebben we gespaard u aan te wijzen dat het begin en het einde van deze Psalm gelijk is, om ons te leren, dat het begin en het einde van de dagen des Nieuwen Testaments elkaar hier in gelijk zijn. Dat gelijk ze begonnen met de verkondiging van de Naam Gods over de ganse aarde zonder onderscheid van enig land of volk te maken, zij desgelijks ook zullen eindigen. Doch zonder *uitsluiting* van enig land of volk onder de zon. En dat vinden we wel meer in verscheiden Psalmen, die van dezelve stof handelen en dan tussen beiden spreken van de weg en de gangen van onze Koning, onderwijlen in Zijn Heiligdom tussen het begin en het einde van die dagen. Wij hebben het gevonden in navolgende plaatsen.

Ps. 29:2: *Aanbidt den HEERE in de heerlijkheid des heilighdoms.* En vers 9: *Maar in Zijn tempel zegt Hem een iegelijk eer.*

En Ps. 47:2: *Alle gij volken, klapt in de handen.* Vers 3: *De HEERE is een groot Koning over de ganse aarde.* Vers 8, 9, 10: *Want God is een Koning der ganse aarde, God regeert over de heidenen, God zit op de troon Zijner heiligheid. De edelen der volken zijn verzameld tot het volk van den God van Abraham; want de schilden der aarde zijn Godes; Hij is zeer verheven.*

Ps. 48:2, 3 *De HEERE is groot en zeer te prijzen in de stad onzes God op den berg Zijner heiligheid, een vreugde der ganse aarde.* Vers 10, 11: *O God, wij gedenken Uwer weldadigheid in het midden Uws tempels. Gelijk Uw naam is, o God, alzo is Uw roem tot aan de einden der aarde.*

Ps. 57:6: *Verheft u boven de hemelen. O God, Uw eer zij over de ganse aarde.* En vers 12.

Dezelfde woorden Ps. 65:3: *Tot U zal alle vlees komen.* Vers 6: *o Vertrouwen aller einden der aarde, en der vergelegenen aan de zee.* Vers 9: *En die op de einden wonen, vrezen voor Uw tekenen.*

Ps. 67:3: *Opdat men op de aarde Uw weg kenne, onder alle heidenen Uw heil.* Vers 8: *En alle einden der aarde zullen Hem vrezen.*

Zie Ps. 68 vers 12, 13, 32, 33; en Ps. 96:1, 2, 3, 9, 10.

En Ps. 113:3: *Van den opgang der zon af tot haar nedergang zij de Naam des HEEREN geloofd.* Vers 9: *Hallelujah!* Dat hetzelfde wil zeggen.

En Ps. 122:1: *Ik verblijd mij in degenen, die tot mij zeggen: Wij zullen in het huis des HEEREN gaan. Vers 9: Om des huizes des HEEREN onzes Gods wil, zal ik het goede voor uw zoeken.*

Mijn ziel is opgetogen, het gaat door al mijn leden heen, terwijl ik zulk doordringende en krachtige woorden van Gods Geest aan u voorstel.

Ons voornemen is om u dan verder deze vier dingen voor te stellen.

- I. Dat er waarlijk nog zo een staat te verwachten is.
- II. Waar in dat die bestaan zal.
- III. Hoe het nu met de kerk gesteld is.
- IV. Hoe elk waarachtig Christen zich in dezen dragen zal, zo omtrent het tegenwoordige, als het toekomstige.

I. Daar staat nog waarlijk zo'n heerlijke tijd te komen; de ganse Schrift is er vol van. Vooraf moet ik een beklag doen te weten dat het mij zeer smart, dat ik vanwege de korthed des tijds niet machtig ben om u in het net de volgorde en draad der profetieën, die nu verder tot bewijs zullen worden bijgebracht, te vertonen. Want dan zou het u klaarlijk blijken, dat de plaatsen, die er aangehaald worden tot bewijs van de laatste tijden der kerk na de nette *ordering* des Heiligen Geestes juist daarop slaan. Wat zijn er al doorluchtige plaatsen in vele Psalmen, die van Christus en Zijn kerk handelen; die allen op het eind gewagen van *zo'n* toestand. Wij zullen ze maar aanhalen, aan u latende om ze na te zoeken en te overwegen:

Ziet Ps. 18:48, 49, 50 en 20:14 en 22:28 en 26:12 en 45:17, 18 en 46:11, 12 en 63:12 en 64:10 en 68:33 en 69:35 en 72:19 en 76:18 en 77:8 en 83:19 en 103:19-22 en 106:48 en 109:30 en 117 en 125:21 en 128:13 en 150:6. Zo wordt het ganse boek der Psalmen dus geëindigd en besloten: *Alles wat adem heeft love den HEERE. Hallelujah.*

Hoe wonder heerlijk spreken er alle profeten van zowel in het Oude als *het* Nieuwe Testament! Hoe toont het Daniël in hoofdstuk 7:27: *Maar het rijk en de heerschappij en de grootheid der koninkrijken onder den gansen hemel zal gegeven worden aan het volk der heiligen der hoge plaatsen, welks Rijk een eeuwig Rijk zal zijn, en alle heerschappijen zullen Hem eren en gehoorzamen. Vers 28: Tot hiertoe, is het einde dezer rede.*

De heilige Openbaring van Johannes spreekt er uitvoerig^{vi} van. Die tijden werden genoemd *tijden van vrede*, Jesaja 60; Ezech. 34. *Van verkoeling en wederoprichting aller dingen*, Hand. 3:13, 21. Welk laatste woord eigenlijk betekent *vervulling*; nl. een nieuwe Hemel en een nieuwe Aarde. Ezech. 37; Openb. 21:1.

Bij de profeet Zacharia in het 14de hoofdstuk wordt het ons onder een zeer heerlijk zinnebeeld voorgesteld als hij zegt in vers 16: *En het zal geschieden, dat al de overgeblevenen van alle heidenen, die tegen Jeruzalem zullen gekomen zijn, die zullen van jaar tot jaar optrekken om aan te bidden den Koning, den HEERE der heirscharen, en om te vieren het feest der loofhutten.*

't Is nodig om u deze zaak nader te ontdekken en te verklaren. Het feest der Loofhutten was eertijds het laatste feest der Joden, dat ze op het einde van het jaar vierden.⁵ Dan zaten ze en woonden ze in haar opgemaakte hutten zeven dagen en vernieuwden met elkaar^{vii} de gedachtenis van het zwerven in de woestijn. In welke zij met het Manna en

⁵ Het Loofhuttenfeest was het laatste feest van het kerkelijk jaar. Het duurde van de 14^e tot de 22^e van de 7^e maand. De 7^e maand was de 1ste van het Burgerlijk jaar. (ca. sept.)

het water uit de steenrots gespijsd en gedrenkt werden, wonende zonder huizen of aardse erfenis. Deze dingen zullen ons dan uitleveren deze zin, (*betekenis*) dat dan ook also de Kerk in het laatste der dagen in vrede zal zitten; en uit de profetieën, vergeleken met de uitkomst, zal bekennen en zien wat al de Kerk tevoren uitgestaan heeft. En hoe wonderlijk zij altijd met het Woord en Geest van de Heere Jezus is gevoed geworden. Zij zal dan al deze dingen overleggen, en gelijk Johannes in Openb. 15:3 en 4 ons toont: *zingen het gezang van Mozes, den dienstknecht Gods, en het gezang des Lams*. Dat is: met vreugde spreken van de profeten en het Evangelie zeggende: *groot en wonderlijk zijn Uw werken, Heere, Gij almachtige God, rechtvaardig en waarachtig zijn Uw wegen* (te weten in wraak te oefenen over de goddeloze en vijanden der kerk; in Christus Zijn erfdeel te geven, Ps. 2:8; de gelovige te bewaren en *het loon te geven aan al Uw dienstknechten*, Openb. 11:18, *Gij Koning der heiligen*. Zij zullen dan alle aardse erfenis verachten en ten allen tijd verlangen naar die stad, die fundamenteen heeft; en met een hartelijk verlangen en versiering van haar hart, de komst van de Heere Jezus uit de hemel tegemoet zien, om haar tot Zich op te nemen.

II. Ik ga voort om het tweede te vertonen; te weten wat de Heilige Schrift ons noch verklaart van de bijzonderheden die deze heerlijkheid van de kerk zullen uitmaken. Allenthalve worden er verscheiden aangewezen. Wij zullen alleen de hoofdsommen van de zaken voorstellen, want wat kan er in een uur toch gezegd worden van zulke grote en ongemene dingen?

1. In de eerste plaats komt ons voor hetgeen de Heilige Schrift ons beloofd van een grote overvloed van alle Goddelijke en menselijke wijsheid. *Het licht der zon zal zevenvoudig zijn als het licht van zeven dagen*. (Jes. 30:26) *Velen zullen het naspeuren en de wetenschap zal vermenigvuldigd worden*. (Dan. 12:4) Een jongeling zal zoveel weten als tevoren iemand van honderd jaar oud zijnde. (Jes. 65:20) *De aarde zal zo vol zijn van de kennis des HEEREN, gelijk de wateren de bodem der zee bedekken*. (Jes. 11:9) *Maak u op, wordt verlicht, want uw Licht komt, en de heerlijkheid des HEEREN gaat over u op*. (Jes. 60:1) Ziet ook Zach. 14:7: *En het zal geschieden ten tijde des avonds, dat het licht zal wezen*. Openb. 21:11: *En zij had de heerlijkheid Gods, en haar licht was den allerkostelijksten steen gelijk, namelijk als de steen Jaspis, blinkende gelijk kristal*. Vers 23: *En de stad behoeft de zon en de maan niet, dat zij in dezelve zouden schijnen, want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en het Lam is hare Kaars*. En in hoofdstuk 22 vers 5: *En aldaar zal geen nacht zijn, en zij zullen geen kaars noch licht der zon van node hebben, want de Heere God verlicht hen en zij zullen als koningen heersen in alle eeuwigheid*.
2. Een grote en overvloedige mate van Gods Geest en bij gevolge een zeer exemplare (voorbeeldige) en geestelijke heiligheid en liefde onder de ware Christenen. Ziet het ganse hoofdstuk 35 van Jesaja. Ja, grote blijdschap en sterkte des geloofs in de ware gelovige. Jes. 35:9 en Jes. 33: 24: *En geen inwoner zal zeggen: Ik ben ziek; want het volk, dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben*. Openb. 21:4: *En God zal alle tranen van hunne ogen afwissen, en de dood zal niet meer zijn, noch rouw, noch gekrijt, noch moeite zal meer zijn; want de eerste dingen zijn weggegaan*. Dit zal op aarde beginnen en zal in de hemel volmaakt worden met veel geestelijke troost en vruchtbaarheid. Jes. 66:12, 13, 14 *Want also zegt de HEERE; Ziet, Ik zal den vrede over haar uitstrekken, als een rivier, en de heerlijkheid der heidenen als enen overlopende*

beek; dan zult gijlieden zuigen, gij zult op de zijden gedragen worden en op de knieën zeer vriendelijk getroeteld worden. Als een, die zijn moeder troost, alzo zal Ik u troosten; ja, gij zult te Jeruzalem getroost worden. En gij zult het zien, en uw hart zal vrolijk zijn, en uw beenderen zullen groenen als het tedere gras; dan zal de hand des HEEREN bekend worden aan Zijne knechten, en Hij zal Zijn vijanden gram worden. Zo wordt de kerk van die tijd vergelijken bij een glazen zee, die met vuur gemengd is. (Openb. 15:2) Betekenende die vreedzame en stille gerustheid, dat hemelse vuur van Goddelijke liefde der gerechtigheid, waarmede de harten der ware gelovigen dan zullen ontstoken zijn.

3. Vele getrouwe, ijverige, wijze en zeer Godvruchtige leraren. Ziet hiervan Jes. 30:20: *Maar uwe leraars zullen niet meer als met vleugelen wegvliegen, maar uw ogen zullen uwe leraars zien.* Dat werd daar de kerk tot een zegen en troost toegezegd. *Hun opziensers zou de Heere vreedzaam maken, en haar drijvers, of leiders, rechtvaardigen.* (Jes. 60:17) Ziet de klare belofte in Jer. 3:15 *En Ik zal ulieden herders geven naar Mijn hart; die zullen u weiden met wetenschap en verstand.*
4. De beloofde en lang verwachte bekering der Joden zal bijzonderlijk het voornaamste mee aan deze heerlijkheid toebrengen. Waarheen^{viii} zal ik mij wenden om alle die heerlijke beloften die hiertoe in het Heilige Woord liggen, op te halen? Ik verbeeld mij dat Mozes en de profeten, Christus en Zijn apostelen mij elk op het krachtigst toeroepen om haar getuigenissen aan te nemen. Alleen zullen we enige weinige, en dat van de voornaamste, inzien.

Paulus stelt ons alles kortelijk voor: Rom. 11:25, 26, 27. *Want ik wil niet, broeders, dat u deze verborgenheid onbekend zij, (opdat gij niet wijs zijt bij uzelfen), dat de verharding voor een deel (de grondtaal toont eigenlijk dat de verharding Israël voor haar deel of lot was toegevallen, gelijk het den heidenen onder de dagen van het Oude Testament ten deel was in haar eigen wegen te wandelen.) over Israël gekomen is, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn. En alzo zal geheel Israël zalig worden; gelijk geschreven is: enz. Mozes heeft het al van alle tijden voorzien en voorzgd. Ziet Levit. 26:41 *Dat Ik ook met hen in tegenheid gewandeld, en hen in het land hunner vijanden gebracht zal hebben. Zo dan hun onbesneden hart gebogen wordt, en zij dan aan de straf hunner ongerechtigheid een welgevallen hebben.* Vers 42: *Dan zal Ik gedenken aan Mijn verbond met Jakob en ook aan Mijn verbond met Izak, en ook aan Mijn verbond met Abraham zal Ik gedenken, en aan het land zal Ik gedenken.* Vers 43: *Als het land om hunnentwil zal verlaten zijn geweest en aan zijne sabbatten een welgevallen gehad hebben, wanneer het om hunnentwil verwoest was, en zij aan de straf hunner ongerechtigheid een welgevallen zullen gehad hebben; daarom, en omdat zij Mijne rechten hadden verworpen, en hunnen ziel van Mijne inzettingen gewalgd had.* Vers 44: *En hierenboven is dit ook: als zij in het land hunner vijanden zullen zijn, zal Ik hen niet verwerpen noch van hen walkgen, om een einde van hen te maken, vernietigende Mijn verbond met hen; want Ik ben de HEERE, hun God.* Vers 45: *Maar Ik zal, hun ten beste gedenken aan het verbond der voorouderen, die Ik uit Egypteland voor de ogen der heidenen uitgevoerd heb, opdat Ik hun tot enen God ware: Ik ben de HEERE.* Deut. 4:30 *Wanneer gij in angst zult zijn, en u al deze dingen zullen treffen, in het laatste der dagen, dan zult gij wederkeren tot den HEERE, uwen God, en Zijn stem gehoorzaam zijn.**

Ezechiël werd het door een krachtig zinnenbeeld vertoond te weten die vallei vol doodsbeenderen. Zie Ezech. 37: 1-14, wat waardig is om nagezien te worden. In het 36ste hoofdstuk had God het beloofd dat Hij Israël wederbrengen en bekeren zou; en tot nader bevestiging komt Hij dat zinnebeeld te vertonen aan Ezechiël. Wij durven daar de opstanding der doden en het laatste oordeel niet verstaan, anders als voor zover hier een *gelijkenis* van dezelve genomen wordt om de verlossing daar de profeet van spreekt daardoor te verbeelden. Want de ganse zaak toont het anders. In vers 14 staat dat, nadat ze uit hare graven zouden opgekomen zijn, zij in haar land gezet zouden worden. Ook kan het niet gepast worden op de wederkeer uit de Babylonische gevangenis, want daar wordt gesproken van het *ganse* huis Israëls, in vers 11. En nu weten we dat Juda alleen gevankelijk is weggevoerd geweest naar Babel en vandaar ook wedergekeerd.

Hoséa komt er krachtig van te spreken. In zijn 1ste hoofdstuk vertoont hij ons Israël als in een drieërlei staat. Als *Ammi, Mijn volk*; dit is geweest onder de dagen van het Oude Testament. Als *Lo-Ammi, niet Mijn volk*; deze staat begon *toen de toorn over haar ten einde kwam*, (1 Thess 2:16) dat is, ten alleruiterste, op het allerverschrikkelijkste, meer als ooit tevoren. En deze tijd duurt nog voort, totdat zij wordt *als Ruchama, de ontfermde*, in haar nog te verwachten bekering.

Zoekt en overlegt aandachtig hetgeen hij in zijn 3de hoofdstuk vers 3, 4, 5 toont. *Gij zult vele dagen na mij blijven zitten, gij zult niet hoereren, noch een anderen man worden*, (merkwaardig is het dat Joodse volk zo zondig en verstokt als ze zijn, nochtans zo zeer voor uitwendige afgoderij bewaart worden, daar ze een onuitsprekelijke haat tegen hebben) *en Ik ook na u. Vers 4: Want de kinderen Israëls zullen vele dagen blijven zitten, zonder koning en zonder vorst, en zonder offer en zonder opgericht beeld, en zonder efod en terafim. Vers 5: Daarna zullen zich de kinderen Israëls bekeren, en zoeken den HEERE, hun God, en David, hun Koning; en zij zullen vrezende komen tot den HEERE en tot Zijn goedheid, in het laatste der dagen.*

Al de profetieën zijn er vol van; in het Nieuwe Testament staat met ronde woorden in 2 Kor. 3:16: *Als het tot den Heere zal bekeerd zijn, zo wordt het deksel weggenomen.*

't Is ook merkwaardig, dat in Openb. 19, nadat de grote oordelen Gods waren uitgegoten, mede God in de Hebreeuwse spraak lof en eer werd toegebracht, door Hallelujah. Daar zijn zeer krachtige plaatsten die ons vast doen geloven en verwachten dat ze hun land en stad weer zullen innemen, opbouwen, beplanten en bewonen. Maar voor den HEERE, Jer. 31:38. Ziet het nadrukkelijk: Deut 30:1-6 en 32:43. Jer. 31:17, 18, 20, 31, 38, 39, Ezech. 36:34, 35 en 39:28; Amos 9:11, 14, 15; Matth. 23:38, 39; Luk. 21:24.

Het verwachten van een derde Tempel-bouw en wel die van Ezechiël is een Joodse droom; die dingen zullen dan niet meer gedacht of begeerd worden. Zie dit zo nadrukkelijk in Jer. 3:16: *In die dagen spreekt de HEERE, zullen zij niet meer zeggen: De ark des verbonds des HEEREN; ook zal zij in het hart niet opkomen; en zij zullen aan haar niet gedenken en haar niet bezoeken, en zij zal niet weder gemaakt worden.*

De 85ste Psalm schijnt daartoe geschreven te zijn en bewaard te worden opdat die door hen worde gezongen, wanneer God hen zal hebben bekeerd en in hun land weder gebracht. En dit alles zal aan haar door de krachtige arm van JEHOVAH worden uitgewrocht, die zal Zijns Verbonds indachtig worden, de ongerechtigheden uit genade vergeven en afwenden en bijzonderlijk die grootste zonde van het doden en verachten van den Zaligmaker, die anders scheen alle hoop voor haar af te snijden.

Jer. 51:5: *Want Israël noch Juda zal in weduwschap gelaten worden van zijn God, van den HEERE der heirscharen (hoewel hunlied land vol van schuld is), van den Heilige Israëls. Zie dit zo krachtig in Psalm 102:14: Gij zult opstaan, Gij zult U ontfermen over Sion, want de tijd om haar genadig te zijn, want te bestemde tijd is gekomen. Dit alles zal Hij door Zijn Woord en Geest uitwerken. Zie Ezech. 11:19,20 en 36:25, 26, 27 en 37:10 en 39:29. De HEERE zal zeggen: Keert weder, gij afkerige kinderen; Ik zal uw afkeringen genezen, En dan zullen zij antwoorden: Zie, hier zijn wij, wij komen tot U, want Gij zijt de HEERE onze God. (Jer. 3:22) Hiertoe zal de HEERE gebruiken, diegene die geen volk zijn, Namelijk de heidenen. Deut. 32:21; Rom. 11:11, 14, die haar tot ijver zullen verwekken en met zulke vriendelijke nodiging smeken als er in Jes. 2:5 staat aangetekend: Komt, gij huis Jakobs en laat ons wandelen in het licht des HEEREN.*

Al deze dingen hebben wij zekerlijk te verwachten. Alle reden van twijfeling beneemt ons de HEERE God Zelf, wanneer Hij met zo'n dure^{ix} eed daar tussen komt, zeggende in Jer. 31:35, 36, 37: *Zo zegt de HEERE, Die de zon ten licht geeft des daags, de ordeningen der maan en der sterren ten licht des nachts, Die de zee klieft, dat haar golven bruisen, HEERE der heirscharen is Zijn Naam; vers 36: In deze ordeningen van voor Mijn aangezicht zullen wijken, spreekt de HEERE, zo zal ook het zaad Israëls ophouden, dat het geen volk zij voor Mijn aangezicht, al de dagen. Vers 37: Zo zegt de HEERE: Indien de hemelen daarboven gemeten en de fundamenten der aarde beneden doorgrond kunnen worden, zo zal Ik ook het ganse zaad Israëls verwerpen om alles wat zij gedaan hebben, spreekt de HEERE. Enz. en 33:20,21 Alzo zegt de HEER: Indien gijlieden Mijn verbond van den dag en Mijn verbond van den nacht kunt vernietigen, zodat dag en nacht niet zijn op hun tijd; vers 21: Zo zal ook vernietigd kunnen worden Mijn verbond met Mijn knecht David, dat hij geen zoon hebbe, die op zijn troon regere; en met de Levieten, de priesters, Mijn dienaren. Vers 22: Gelijk het heir des hemels niet geteld, en het zand der zee niet gemeten kan worden, alzo zal Ik vermenigvuldigen het zaad van Mijn knecht David, en de Levieten die Mij dienen. Vers 23: Voorts geschiedde des HEEREN woord tot Jeremia, zeggende: Vers 24: Hebt gij niet gezien, wat dit volk spreekt, zeggende: De twee geslachten die de HEERE verkoren had, die heeft Hij nu verworpen? Ja, zij versmaden Mijn volk, zodat het geen volk meer is voor hunlied aangezicht. Vers 25: Zo zegt de HEERE: Indien Mijn verbond niet is van dag en nacht; indien Ik de ordeningen des hemels en der aarde niet gesteld heb. Vers 26: Zo zal Ik ook het zaad van Jakob en van Mijn knecht David verwerpen, dat Ik van zijn zaad niet neme, die daar heersen over het zaad van Abraham, Izak en Jakob; want Ik zal hun gevangenis wenden, en Mij hunner ontfermen. Hoort en neemt ter harte hetgeen in Psalm 105:8,9 gezegd wordt: Hij gedenkt Zijn verbond tot in der eeuwigheid; het woord, dat Hij ingesteld heeft tot in duizend geslachten. Vers 9: Het verbond, dat Hij met Abraham heeft gemaakt, en Zijn eed aan Izak.*

Deze heerlijke en zekere bekering dan van Israël zal gewis een grote luister aan de Kerk toebrengen.

5. Met deze bekering van Israël zal en moet noodzakelijk de rijkdom van de ganse Kerk vergezelschappt gaan: als het leven uit den doden. Zie Rom. 11:12: *En indien hun val de rijkdom is der wereld, en hun vermindering de rijkdom der heidenen, hoeveel te meer hun volheid!* Vers 15: *Want indien hun verwerping de verzoening is der wereld, wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?* In de 102de Psalm vers 14,16 wordt het zeer klaar samengevoegd. *Gij zult opstaan, Gij zult U ontfermen over Sion, want de tijd om haar genadig te zijn, want de bestemde tijd is gekomen. Vers 16: Dan zullen de heidenen den Naam des HEEREN vrezen,*

en alle koningen der aarde Uw heerlijkheid. Daar is een volheid der heidenen, die allengskens bij trappen door de verkondiging van het Evangelie zal verzameld worden, die de herstelling van Israël voorgaat. Ziet Rom. 11:25. Maar daar is nog een andere rijkdom der heidenen die de aanneming Israëls volgen of vergezellen zal. Want zekerlijk de Israëlitische natie is door de ganse bekende wereld verspreid. En wanneer die nu zo wonderlijk door Gods Geest en kracht zullen aangedaan en getrokken zijn, zullen buiten alle twijfel dan toeleggen en arbeiden om die heidenen daar ze onder leven te brengen en te bekeren tot haren Koning en Vorst, de Messias. Die ze nu te vuriger^x zullen beminnen en zijn eer en verheerlijking zoeken. Hoe zij te lager en bitterder Hem te voren zullen hebben veracht en gevloekt: Dit zal haar ook zo welgelukken, dat na het getuigenis van Zach. 8:23 naar het Woord des HEEREN: *Tien mannen uit allerlei tongen der heidenen grijpen zullen, ja de slip grijpen zullen van één Joodsen man, zeggende: Wij zullen met ulieden gaan, want wij hebben gehoord, dat God met ulieden is.* Zie ook vers 20, 21, 22. De apostel Jacobus vertoont ook deze dingen zeer heerlijk: Hand. 15:15,16,17 *En hiermede stemmen overeen de woorden der profeten, gelijk geschreven is: vers 16: Na dezen zal Ik wederkeren en weder opbouwen den tabernakel Davids, die vervallen is, en hetgeen daarvan verbroken is, weder opbouwen, en Ik zal denzelven weder oprichten.* Vers 17: *Opdat de overblijvende mensen den Heere zoeken, en al de heidenen, over welke Mijn Naam aangeropen is, spreekt de Heere, Die dit alles doet.*

Drie bijzondere waarheden liggen hier in.

- ?? Nadat de apostel in vers 14 had gezegd: *Hoe dat Petrus verhaald had, hoe God eerst de heidenen heeft bezocht om uit hen een volk aan te nemen voor Zijn Naam.* Dit is de prediking van het Evangelie onder de heidenen na de verwerping van de Joden en die ingang van de volheid der heidenen, terwijl de verharding tot een deel over Israël gekomen was tot den tijd van de bekering van Israël. Zo stemt hij de waarheid volkomen toe en bevestigt met het getuigenis der profeten en bijzonder van Amos 9:10, 11.
- ?? Door het weder oprichten van de vervallen Tabernakel Davids^{xi}, verstaat de herstelling van de ware en Geestelijke godsdienst *onder het Israëlitische volk* dat haar bekering insluit. Zie vers 14,15.
- ?? En als dat nu geschied zal zijn dan zullen de overblijvende mensen, dat zijn de heidenen, die niet van Christus gehoord zullen hebben: *En al de heidenen over welke Mijn Naam aangeropen is.* Dat zijn die, daar Christus tevoren onder werd verkondigd, doch die het Evangelie door haar zorgeloosheid wederom verloren hebben, *den Heere zoeken.* 't Zijn nog geen tweehonderd jaren, dat Amerika is ontdekt geworden en het gehele Zuidland is nog onbekend. De Heere weet hoe het daar nog eens gaan zal. Immers de profeten zullen hare vervulling hebben. *In de dagen der stem des zevenden engels,* werd tot Johannes gezegd: *Gij moet wederom profeteren voor vele volken en natiën en talen en koningen.* (Openb. 10:7, 11) Hoe doorluchtig en klaar spreekt Jesaja van deze dingen in Hoofdstuk 11. Daarbij in het bijzonder in het 11de vers spreekt: *dat de Heere ten anderen male Zijn hand aanleggen zal om weder te verwerven het overblijfsel Zijns volks, enz.* Leest en overlegt in Gods vreze zeer aandachtig dat ganse hoofdstuk. En gij zult wonderlijk daardoor bevestigt en onderwezen worden.

De woorden in Jes. 59:19, 20, 21. zijn zeer opmerkelijk. Laat ons zien of deze navolgende gedachten niet enig licht tot haar verstand zullen toebrengen. Vooraf zeg ik

dat we niet anders dan grote gedachten moeten hebben van de bijzondere wijsheid en volheid van al de woorden Gods en zo ook van deze in vers 19, waar dus staat: *Dan zullen zij den Naam des HEEREN vrezen van den nedergang, en Zijn heerlijkheid van den opgang der zon.* Mij dunkt het zeer merkwaardig te zijn dat de *nedergang der zon* hier wordt genoemd *voor de opgang*. Hier wordt buiten alle twijfel gesproken van de laatste tijden der kerk des Nieuwen Testaments. De eerste prediking van het Evangelie begon van den *opgang der zon*, want uit het Oostenland, dat voor de opgang der zon gesteld werd, ging des Heeren Woord uit. En het ging uit tot het Westen tot de heidenen, betekend door de *nedergang der zon*. Ziet Mal. 1:11. *Maar van den opgang der Zon tot haren ondergang zal Mijn naam groot zijn onder de heidenen.* Daar ziet de profeet op de eerste verkondiging des Evangelies. Zie ook Ezech. 47:1. Maar in de laatste tijden, wanneer de Heere ten anderen male Zijn hand zou aanleggen om Zijn kerk heerlijk te maken, dan zou het beginnen van de *nedergang* en voortgaan tot de *opgang der zon*. Want hier in de Westerse delen der wereld is nu de kennis van God en Zijn Waarheid; van hier werd ze verspreid en gaat ze tot de Oosterse volkeren. En zo zal de Heere verder dat gebruiken. Vers 20.

We hebben nog de verwachte bekering der Joden. Vergelijk Rom. 11:26, vers 21. Werd door een belofte Gods verhaald, die daar op vervuld zou worden. *Mij aangaande dit is Mijn verbond met haar, zegt de HEERE.* Dat is Mijn onveranderlijk voornemen en belofte, *Mijn Geest die op u is, en Mijn woorden; die Ik in uw mond gelegd heb, die zullen van uw mond niet wijken, nog van de mond uws zaads, nog van de mond des zaads uws zaads, zegt de HEERE, van nu aan tot in der eeuwigheid toe.* Deze belofte van Gods Geest en woorden niet te zullen wijken, werd aan alle gelovigen gedaan aan de kerk in het algemeen. Ik zou door de woorden *uws monds* de Joden verstaan, toen ze Gods volk alleen waren en de heidenen in haar eigen wegen wandelen; en door *de mond uws zaads*, de heidenen, die van de Joden als geteeld zijn geestelijk door het woord Gods. *Want uit Sion is de Wet uitgegaan, de zaligheid is uit de Joden* en door *de mond des zaads uws zaads*, wederom de Joden, zo als ze in de laatste dagen wederom door de heidenen als geestelijk geteeld en bekeerd zullen worden. Ziet Deut. 32:21; Jes. 11:5; *En dit verbond zou in eeuwigheid niet wijken.* Dat is, de Heere God zou dan nu nooit meer 't zij Joden of heidenen in zo'n verkeerde zin overgeven en algemene verharding en blindheid.

Want daarop zou die heerlijke staat van Gods kerk volgen dat het 60ste hoofdstuk mee begint en verder verhandelt. Ziet in het bijzonder vers 3, 4, 5: *En de heidenen zullen tot uw licht gaan, en de koningen tot den glans, die u is opgegaan. Hef uw ogen rondom op; en zie allen, die zijn vergaderd, zij komen tot u; uw zonen zullen van verre komen en uw dochters zullen aan uw zijden gevoedsterd worden. Enz.* Doorleest met opmerking het ganse hoofdstuk. Ziet Jes. 66:18, 19, 20. *Het komt, dat ik vergaderen zal alle heidenen en tongen, en zij zullen Mijn heerlijkheid zien. Een ik zal een teken aan hen zetten en uit hen die het ontkomen zullen zijn, zal Ik zenden tot de heidenen naar Tharsis, Pul en Lud, de boogschutters, naar Tubal en Javan, tot de ver gelegen eilanden, die Mijn gerucht niet gehoord, noch Mijn heerlijkheid gezien hebben; en zij zullen Mijn heerlijkheid onder de heidenen verkondigen. enz.*

Leest de ganse 72ste Psalm.

Zie Deut. 32:43 waar het besluit van dat kostelijke lied, waarin zo ordentelijk achtereen verhaald wordt de staat der kerk van de tijden van Mozes af tot aan de voleinding der wereld, aldus is: *Juicht gij heidenen, met Zijn volk! Want Hij zal het bloed Zijner*

knechten wreken; en Hij zal de wraak op Zijn tegenpartijen doen wederkeren, en verzoenen Zijn land en Zijn volk.

Psalm 86:9 *Al de heidenen, Heere!, die Gij gemaakt hebt, zullen komen, en zullen zich voor Uw aanschijn nederbuigen, en Uw Naam eren.*

Zach. 14:20 wordt getuigd: *Te dien dage zal op de bellen der paarden staan: De HEILIGHEID DES HEEREN*, dit opschrift blonk eertijds in de gouden plaat vooraan de tulband van de hogepriester in Israël. Exod. 28:36. Hier wordt bedoeld dat alles ook zelf tot het minste toe ten dienste des HEEREN zal geheiligd zijn en de Heere aangenaam. Hoe heerlijk wordt het getoond in Ezech. 17:22, 23, 24. Wie is *dat tedere takje*, anders dan Christus? Die afgeplukt werd, dat is afgesneden uit het land der levenden; Die daarna *gepland werd op de berg der hoogten van Israël*. Dat was toen Hij Zijn Geest over de apostelen uitgoot en uit Sion de wet liet uitgaan, *die bracht takken voort*. Hoe spoedig werden er door de dienst der apostelen duizenden bekeerd? Hoe *droeg Hij vrucht en werd tot een hoge Ceder*. Dit is de voortgang van het koninkrijk van Christus tot die heerlijke staat der kerk daar wij nu van handelen. *Wanneer dat onder Hem wonen zullen allerlei gevogelte*, dat is Joden en heidenen zullen dat geestelijke loofhuttenfeest dan in vrede vieren. Zie Jes. 52:13, 14, 15.

Hoe heerlijk spreekt er Johannes van in Openb. 11:15: *En de zevende engel heeft gebazuind, en er geschiedden grote stemmen in den hemel, zeggende: De koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heeren en van Zijn Christus*. En 15:4: *alle volken zullen komen, en voor U aanbidden*. En is zeer opmerkelijk dat de heilige Stad, die aan Johannes getoond werd, *na alle vier oorden der wereld toe drie poorten had*. Openb. 21:10, 13 om te kennen te geven, dat bij God geen onderscheid van natiën of volken is. Daar zal dan geen oord van de wereld zijn uit welke God niet besloten heeft Zijn uitverkorenen te roepen. En dan *zullen de volken in kracht den Silo onderdanig zijn*. Gen. 49:10. *En in Abrahams zaad alle volken der aarde gezegend worden*. Gen 22:18. En de Zoon krijgt de heidenen tot Zijn erfdeel, en de einden der aarde tot Zijn bezitting. Ps. 2:8, vergelijk Jes. 49:6. Naar het woord van de Zaligmaker in Matth. 22:18: *En dit evangelie des koninkrijks zal in de gehele wereld gepredikt worden tot een getuigenis allen volken en dan zal het einde komen*.

De zalige Lodensteyn heeft het kostelijk in deze zucht besloten:

*O Heiland! Hoort Uw duifjes zuchten,
En brengt eens door Uw Geest aan 't vluchten,
Des waarheids slinkse lettergreep.
Dat heiden, Turk, Jood, afgodisten,
Als énen man als énen Christen,
De Koning volgen in Zijn sleep.*

Die zullen dan alle tezamen gelijkelijk van jaar tot jaar optrekken naar Jeruzalem dat Hemelse, dat van Boven zal zijn nedergedaald, om aan te bidden en te vieren het feest der Loofhutten.

6. Dan zal de Antichrist vallen, dat toont de Heilige Schrift en is noodzakelijk, eer deze voorverhaalde zaken komen te geschieden; gelijk het rijk van de Antichrist bij trappen allengskens tot zijn grootheid is opgeklommen. Want in de tijden der apostelen werd de gruwel der ongerechtigheid alreeds gewrocht. De duivel leidde de dwalingen toen al, door de dienst van de ketters en goddeloze mensen, die de apostelen tegen waren. Maar het werd toen weerhouden door de macht van het gebied

van het heidense Rome. De kroon van de Antichrist moest in het midden der kerk worden opgericht en dat kon niet komen, zolang de kerk nog door bloedige vervolgingen werd verjaagd. Maar wat schoonheid^{xii} kreeg deze afval niet ten tijde van Constantijn de Grote, die de kerk vrede en vrijheid gaf en zijn heerlijkheid inbracht. Toen begon ze met grote stappen voort te gaan, dat in de 6de eeuw gebleken is. En zo is ze voortgevaren tot den tijd, waarin ze haar bevond ten tijde van de aanvang der Reformatie.

- ?? Toen begon de eerste trap van haar val. Toen *werd de ongerechte geopenbaard*, klaarlijk bekend en gezien te zijn *de Zoon des verderfs en mens der zonde*, die hoer van Babel. Ziet 2 Thess. 2:8.
- ?? De tweede trap is daar de apostel van zegt: Dat die verdaan zal worden door de Geest van de mond des Heeren, dat is bij trappen zal door meerder licht en Geest, dat de Heere Zijn kerk geven zal in Zijn woord al meer en meer die mens de zonde bekend worden. De eerste val is geweest in de eerste Reformatie, daar spreekt de Openbaring van in hoofdstuk 14:6-11. Toen ging de kerk uit Babel, dat bleef toen Openb. 18:2 *een woonstede der duivelen en een bewaarplaats van alle onreine geesten, en een bewaarplaats van alle onrein en hatelijk gevogelte*.
- ?? Wij verwachten nog een nadere val van die grote hoer. Zie Openb. 18:21 *En een sterke engel hief een steen op als een grote molensteen en wierp dien in de zee, zeggende: Aldus zal de grote stad Babylon met geweld geworpen worden, en zal niet meer gevonden worden*. Deze krachtige getuigen beloven was groots en ongewoons, de HEERE zal weten Zijn oordelen uit te voeren. *Hij zal verslaan degenen, die het hoofd is over een groot land*. Ps. 110:6. Ziet aldaar onze kanttekenaars. Ps.68⁶:22 wordt geprofeteerd: dat God verslaan zal *den harigen schedel desgenen, die in zijne schulden wandelt*. Vergelijk Deut. 32:24; zie ook na het 39ste hoofdstuk van Ezechiël. Wat daar ook van wezen mag, wij verwachten nog een grote verzwakking van de Antichrist; ook zodanige, die hem beletten zal de kerk meer te stuiten in haar voortgang. Maar dat hij zal moeten zien de bekering van Joden en heidenen en zichzelf uit de Heilige Schrift met al zijn schandelijke naaktheden ten toon gesteld en hem ontbloot van de ondersteuning en hulp der koningen, die hem tevoren gediend en gehoorzaamd hebben.

En mij dunkt, het zou ons klaar met het voorbeeld der Joodse Natie getoond kunnen worden. Na haar onderdanig en verstrooiing hebben ze nergens enige positie in de wereld en staan als van verre bewenende de val van Jeruzalem. En na het klaarste dat we in de voorzeggingen van de laatste val van Babel konden zien, schijnt het ook dus met haar te zullen gaan. Ziet Openb. 18:7, 19; Zie ook Openb. 19:20, 21 vergelijk hiermee Jesaja 66:24. Zij zullen in haar gemoed voelen een knagende worm van droefheid en wanhoop en over de voorspoed der kerk en haar schande en verachting. Op aarde zal het beginnen, dat in eeuwigheid duren zal en nimmer ophouden. En dan zal de Heere dat overblijfsel *te niet maken door de verschijning Zijner toekomst*; 2 Thess. 2:8. Alhoewel wij ook wel weten dat uitstekende Godgeleerden door de *verschijning Zijner toekomst* ook verstaan deze laatste heerlijkheid der kerk, die Christus maken zal en ze hebben daar al grote redenen toe, doch wij bepalen het niet. Die de profetieën leest zal wonderlijke dingen vinden, die de Heere doen zal om de Antichrist van den troon af te schoppen en zijn val te verhaasten. Maar in bijzonderheden willen we daar niet van spreken het laten het aan de Heere over, Die gewis al Zijn toezeggingen en openbaringen haar vervulling zal doen hebben op tijden

⁶ Er staat Ps. 67:22 in oorspronkelijke tekst, wat ps. 68:22 moet zijn.

en wijzen die Hij in Zijn eigen macht gesteld heeft. De uitkomst is de allerbeste uitlegging van de profetieën.

7.De Kerk zal bijzonder vrede hebben van binnen en van buiten grote vrede des gemoeds in iedere gelovige; dat volgen moet, want daar groot licht van kennis en Geest is, moet dat volgen, gelijk boven is getoond. Onder de Christenen zullen ophouden al die schadelijke scheuringen en ketterijen en onderlinge broedertwisten. Bijzonderlijk zullen ze één zijn in het fundament. Ziet Zach. 14:9 *En de HEERE zal tot Koning over de ganse aarde zijn; te dien dage zal de HEERE één zijn, en Zijn Naam één.* Dat is: op een klare en krachtige wijze zal het gezien worden hoe dat Gods deugden uitblinken in het zaligmaken van de zondaar. Vergelijkt deze woorden met het tekstvers en ziet wat wij in de verklaring van de *Naam Gods* gezegd hebben. En geen wonder, *maar alle ongerechtigheid stopt haren mond;* Ps. 107:42. Dat is al die drijvers van eigen gerechtigheid zullen moeten verstommen zo klaar en krachtig zal het dan alles blijken dat Christus alleen onze gerechtigheid is voor God. De Joden zullen Hem dan zo noemen. Zie Jer. 23:6, zie ook Hosea 14:10. Van buiten zal er vrede zijn, want de *verdervers der aarde zullen verdorven worden.* Openb. 11:18; Jes. 60:12: *want het volk en het koninkrijk, welke u niet zullen dienen, die zullen vergaan. En die volken zullen gans verwoest worden.* Ps. 46:10: *Die de oorlogen doet ophouden tot aan het einde der aarde, den boog verbreekt en de spies in twee slaat, de wagenen met vuur verbrand.* Jes. 2:4; 1 Thess. 4:3. En geen wonder, want de overheden zullen voedsterheren der kerk zijn. Zie Jes. 49:23. *Koningen zullen gaan tot den glans, die (de Kerk) u is opgegaan, die zullen haar dienen, tot haar geleidt worden en de borsten der kerk zuigen.* Jes. 60:3, 10, 11, 16. Ja, al haar heerlijkheid inbrengen, Openb. 21:24,26. De vromen zullen veel eer en aanzien, veel liefde en ingang vinden bij de grote der aarde. Zie 1 Sam. 2:8: *Hij verheft den geringe uit het stof, en den nooddriftige verhoogt Hij uit den drek, om te doen zitten bij de vorsten, dat Hij hen den stoel der ere doe beërven; want de grondvesten des aardrijks zijn des HEEREN, en Hij heeft de wereld daarop gezet.* Hoe wonderheerlijk zingt die heilige moeder van die grote Samuël in die Lofzang van Christus koninkrijk.

De 9^e Psalm schijnt bewaart te worden om dan van de kerk te worden gezongen. En het is zeer opmerkelijk dat Gods Geest dezen Psalm in ordelijkheid voort heeft laten volgen op de 8ste psalm, die van Christus rijk handelt en welke laatste woorden nu getoond worden te zien op de laatste heerlijkheid der kerk op aarde. Lees eens met aandacht de 9de Psalm.

8.Uit al dit zal de kerk in zo'n staat zijn, dat geen openbare goddeloze in haar zullen worden geduld. Maar hij zal zich geveinsdelijk moeten onderwerpen. *Want uw volk zullen altezamen rechtvaardig zijn.* Jes. 60:21. Dat is haar zo dragende, dat men na den aarde der liefde haar daarvoor zal moeten houden, vergelijk de plaatsen. Jes. 35:8 *En aldaar zal een verhevene baan, en een weg zijn, welke de heilige weg zal genaamd worden; de onreine zal er niet doorgaan, maar hij zal voor deze zijn; die dezen weg wandelt, zelfs de dwazen zullen niet dwalen.* Joël 3:17: *En gijlieden zult weten, dat Ik de HEERE, uw God ben, wonende op Sion, den berg Mijner heiligheid; en Jeruzalem zal een heiligheid zijn, en vreemden zullen niet meer door haar doorgaan.* Zach. 14:21: *Ja, al de potten in Jeruzalem en Juda zullen den HEERE der heirscharen heilig zijn, zodat allen, die offeren willen, zullen komen, en van dezelve nemen, en in dezelve koken; en er zal geen Kanaäniet meer zijn, in het huis de HEEREN der heirscharen, te dien dage.* Jes. 33:24 *En geen inwoner zal zeggen: Ik ben ziek; want het volk, dat*

daarin woont zal vergeving van ongerechtigheid hebben. Openb. 21:27 En in haar zal niet inkomen, iets, dat ontreinigt, en gruwelijkheid doet, en leugen spreekt maar die geschreven zijn in het boek des levens des Lams. "En de naam van die Stad", dat is van dat hemelse Jeruzalem, "zal te dien dage zijn DE HEERE IS ALDAAR". Ezech. 48:36, vergelijk hiermee Openb. 21:22, 23 en 22:3-5. Want daar zo'n wijsheid, Geest en heiligheid onder leraren en belijders is, moet de kerkelijke tucht in kracht geoeft worden. Buiten alle twijfel zal deze heerlijke toestand veel zegen het aardrijk toebrengen, dat dan meer vruchtbaarheid en inkomsten zullen uitleveren en alles zal beter gelaat tonen dan nu.

9. Maar onderwijlen zullen er geen godlozen en spotters ontbreken. Die Petrus ons vertoont in 2.Petr. 3:4-7. En zo we de plaats in Lukas 17:26, 27 ook willen verstaan van het laatste des tijds *zal het wezen als in de dagen van Noach* enz. En zo zal er wel wederom enig verval in de kerk komen voor de laatste komst van Christus ten oordeel dat de liefde wel zal verkouden in vele en den ijver verflauwen. En dat men wellicht met deze voorspoedige tijd zo zal zijn ingenomen, dat men niet menen zal, dat de laatste komst van Christus ten oordeel zo nabij voor de deur is. En dat Hij komende: *ook wel geen gelovige zal vinden.* Lukas 18:8. Te weten, dat die zo nabij is. Indien die plaats daarop ziet en niet op de laatste verwoesting van Jeruzalem; of op de tijd van Christus' komst ter oprichting van dat koninkrijk daar wij nu van spreken.

Ziet, mijn beminden, daar hebben we nu, naar het licht ons van de Heere getoond, u in enige bijzonderheden uit het Heilige Woord voorgesteld, de laatste staat der Kerk en waarin haar heerlijkheid bestaan zal. Maar dit is nog ver beneden de waardigheid van de zaak zelf.

De Heilige Schrift getuigt dat dit niet gebeuren zal of daar zal eerst een grote benauwdheid vooraf gaan. Ziet dat in Dan. 12:1, 7. Matth. 24:30; Jes. 59:19; Openb. 7:14, 16, 17-21 en 20:9. De doodstuipe van het beest zullen vreselijk zijn. Zo is het altijd geweest ten tijde der apostelen. Moeten ze *door vele verdrukkingen ingaan, in het koninkrijk Gods.* Hand. 14:22. De kerk werd wel twee eeuwen zeer bloedig vervolgd. Eer ze aan de vrede en vrijheid geraakte, die ze ten tijde van de keizer Constantijn verkreeg. Wat heeft het al bloed gekost, eer ze uit Babel in de voorleden eeuw geraakte! En menen we dat deze laatste en voornaamste heerlijkheid op aarde gemakkelijker komen zal? De Heere weet hoe vele van die benauwdheden voorbij zijn en wat tijden nog voor handen zijn. Wie weet tot wat tijden wij bewaard worden?

Zo veel wij zien, is de kerk in gevaarlijke staat van buiten en van binnen, gelijk dadelijk getoond zal worden. Maar wij hebben aan de goede uitslag en de waarheid dezer zaken geenszins te twijfelen. Al is het groot en wonderlijk in onze ogen. Is het daarom ook zo voor de Heere?

Hoort wat de Heere belooft in Jes. 60:22 *Ik, de HEERE, zal zulks te zijner tijd snellijk doen komen.* Hij is almachtig, getrouw en rechtvaardig. Het ontbreekt Hem aan geen middelen en Zijn woorden die hier van spreken, die dit beloven *zijn waarachtig en getrouw,* Openb. 21:5. Ik kan niet verzwijgen dat vele deftige Godgeleerden veel goeds in deze van de Turk verwachten, die ze menen dat ons in de profetieën onder benaming van Assur voorkomt. Menende dat in Zach. 11:14 door *het teniet doen der broederschap tussen Juda en Israël,* verstaan moet worden de scheiding tussen de Westerse en Oosterse kerken. En dat gelijk de 10 stammen na Assyrië werden weggevoerd, en gevankelijk gehouden, ook alzo de Oosterse kerk onder de macht van

de Turk is, die in het Oosten regeert en van Assyrië meester is. Gelijk de Westerse kerk, door Juda voorgesteld^{xiii}, in Babel is geweest, daar uitgeleid zijnde door Gods krachtige arm. Zo menen ze nu in de profetieën te zien, dat de Heere de Turk wellicht gebruiken zal, hem doende inkomen tot in het hart van Europa, door zijn wapens de troon van het beest te vernielen en het Duitse keizerrijk. En daar zijnde door het woord des Heeren bekeerd werden en daarmee wederkeren na hun land ter plaatse. Daar zij het menen te zien, zijn onder andere: Jes. 19:23 en 30:31 en 31:8; Micha 7:12; Hosea 11:11 en 14:4. En andere plaatsen meer.

En bijzonder is hier toe opmerkelijk Openb. 16:12. *Daar de Eufraat werd uitgedroogd, om te bereiden de weg voor de koningen, die van den opgang der zon komen zouden.* Welke plaats ze wel een breder uitlegging vereisen zou. Wij laten dat daarvoor tegenwoordig, zullen ons vergenoegd houden met dit alleen vermeld te hebben. De uitkomst zal te zijner tijd leren was daar van zij. Immers zou dat in kracht vervuld worden hetgeen in Jes. 19:24,25 voorzeggd wordt: *Te dien dage zal Israël de derde wezen met de Egyptenaren en met de Assyriërs, een zegen in het midden van het land. Want de HEERE der heirscharen zal hen zegenen, zeggende: Gezegend zij Mijn volk, de Egyptenaars, en de Assyriërs, het werk Mijner handen, en Israël, Mijn erfdeel. Israël* beduidt het geestelijke, de kerk der gelovige uit Joden en heidenen. De Egyptenaars zijn degenen, die in het geestelijk *Egypte* voor deze de *Roomse Farao* dienden, maar haar afgezonderd hebben na zijnen val. De Assyriërs stellen de Turk voor, met de andere Oosterse volken.

Al deze dingen worden nu in de Heilige Schrift zeer uitvoerig^{xiv} verhaald, maar ook wel kort en beknopt bij elkaar^{xv}; het gelust ons niet die alle aan te trekken, neemt voor tegenwoordig hetgeen Micha daarvan zegt. In het laatste vers van zijn 4de hoofdstuk, had de profeet gesproken van de laatste verwoesting van Jeruzalem, stellende de oorzaak te zijn hun zonden tegen de Heilige Christus. Die hij in vers 1 van het 5de hoofdstuk als tussen twee haakjes beschrijft van Zijn drieërlei voorkomen en uitgangen.

?? De eerste Zijn menselijke uit Maria.

?? De tweede, Zijn eeuwige onbegrijpelijke generatie uit de Vader en Zijn uitgangen van de dagen der eeuwen. Dat is van de beginne des wereld: te weten in en door de beloften en verwachtingen. Na dit gedaan te hebben spreekt hij in vers 2 van de verharding over Israël. Zeggende die zolang te zullen duren, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn. Betekend onder de woorden: *totdat zij die baren zal, gebaard zal hebben.*

?? Daarop volgt de bekering van Israël in vers 3 en toont hij verder hoe Christus Zijn kerk na die tijd regeren zal. *Hij zal staan, overwonnen en Zijn vijanden teniet gedaan hebbende, en zal weiden in de kracht de HEEREN, in de hoogheid van den Naam des HEEREN, Zijns Gods, of in de verhoging, dat is, verheerlijking van dien naam.* Vergelijkt dit met onze tekst: *En zij zullen wonen, te weten de Joden in haar land of alle gelovigen zullen zeker zitten en wezen in die heilige stad, die van boven nedergedaald zal zijn, gesteld tegen die omsukkelingen, eer ze tot dit koninkrijk kwamen. Want nu zal Hij groot zijn tot aan de einden der aarde.* Dat is: Hij zal nu Zijn kerk en Koninkrijk hebben over de gehele aarde. *En deze vrede zal zijn* in vers 4, dat is deze voorspoed en gelukkige staat zal de kerk wel beleven. Maar wil Hij met het volgende zeggen, daar zullen nog voordat die tijd komt, vele wonderlijke dingen voorvallen. Dan gaat Hij in het vervolg optellen, al die tijden, die over de kerk zullen komen, eer ze tot die vrede geraakt. Te lang om voor ons te overlopen; hetgeen nu getoond is, achten we genoeg tot ons oogmerk.

De Heilige evangelische profeet Johannes toont het ons in de drie laatste hoofdstukken^{xvi} van zijn Openbaring in een zeer heerlijke, schone en kunstige^{xvii} schildering^{xviii}; te lang om hier op te halen. Anderen hebben het gedaan. Zie die na⁷. Ziet ook bijzonder Openb. 11:15-19. *En de zevende engel heeft gebazuind, en er geschiedden grote stemmen in den hemel, zeggende: De koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heeren en van Zijn Christus, en Hij zal als Koning heersen in alle eeuwigheid. En de vier en twintig ouderlingen, die voor God zitten op hun tronen, vielen neder op hun aangezichten, en aanbaden God, Zeggende: Wij danken U, Heere God almachtig, Die is, en Die was, en Die komen zal! dat Gij Uw grote kracht hebt aangenomen, en als Koning hebt geheerst; En de volken waren toornig geworden, en Uw toorn is gekomen, en de tijd der doden, om geoordeeld te worden, en om het loon te geven Uw dienstknechten, den profeten, en den heiligen, en dengenen, die Uw Naam vrezen, den kleinen en den groten; en om te verderven degenen, die de aarde verdierven. En de tempel Gods in de hemel is geopend geworden, en de ark Zijns verbonds is gezien in Zijn tempel; en er werden bliksemen, en stemmen, en donderslagen, en aardbeving, en grote hagel.*

Ik kan niet nalaten, of moet hier ook bijbrengen die overzoete woorden bij Jes. 49:13-23. *Juicht, gij hemelen! en verheug u, gij aarde! en gij bergen! maakt gedreun met gejuich; want de HEERE heeft Zijn volk vertroost, en Hij zal Zich over Zijn ellendigen ontfermen. Doch Sion zegt: De HEERE heeft mij verlaten, en de HEERE heeft mij vergeten. Kan ook een vrouw haar zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontferme over den zoon haars buiks? Ofschoon deze vergate, zo zal Ik toch u niet vergeten. Zie, Ik heb u in de beide handpalmen gegraveerd; uw muren zijn steeds voor Mij. Uw zonen zullen zich haasten; maar uw verstoorders en uw verwoesters zullen van u uitgaan. Hef uw ogen op rondom, en zie, alle deze vergaderen zich, zij komen tot u; Zo waarachtig als Ik leef, spreekt de HEERE, zekerlijk, gij zult u met alle dezen als met een sieraad bekleden, en gij zult ze u aanbinden, gelijk een bruid. Want in uw woeste en uw eenzame plaatsen, en uw verstoord land, gewisselijk, nu zult gij benauwd worden van inwoners; en die u verslonden, zullen zich verre van u maken. Nog zullen de kinderen, waarvan gij beroofd waart, zeggen voor uw oren: De plaats is mij te nauw, wijk van mij, dat ik wonen moge. En gij zult zeggen in uw hart: Wie heeft mij dezen gegeneerd, aangezien ik van kinderen beroofd en eenzaam was? Ik was in de gevangenis gegaan, en weggeweken; wie heeft mij dan dezen opgevoed? Ziet, ik was alleen overgelaten, waar waren dezen? Alzo zegt de Heere HEERE: Ziet, Ik zal Mijn hand opheffen tot de heidenen, en tot de volken zal Ik Mijn banier opsteken; dan zullen zij uw zonen in de armen brengen, en uw dochters zullen op den schouder gedragen worden. En koningen zullen uw voedsterheren zijn, hun vorstinnen uw zoogvrouwen; zij zullen zich voor u buigen met het aangezicht ter aarde, en zij zullen het stof uwer voeten lekken; en gij zult weten, dat Ik de HEERE ben, dat zij niet beschaamd zullen worden die Mij verwachten. Overlegt deze plaatsen aandachtig. Het verkwikt mijn ziel zo, nu ik ze u voordraag. Maar^{xix} ik geloof dat alle aandachtige en Godlievende zielen, die hier tegenwoordig zijn en de eer van Koning Jezus en voorspoed Zijner kerk van harte beminnen, al watertanden zullen naar die tijd, uitroepende. *Och! Wie zal leven als de Heere zulks eens doen zal.* Num. 24:23.*

Geliefden, het zal eens beleefd worden, hoewel het hier niet; in de hemel zullen we het wel gewaar worden, als het komt. Nog gelijkt het er nu niet naar.

⁷ Ziet D. Groenewegen over de Openbaring met welke wij volkomen overeenstemmen in dezen.

III.

Ik word indachtig mijn belofte en die was om u in de derde plaats te tonen hoe het *nu met de Naam Gods gesteld was, over de ganse aarde*. Daar is gans geen zwaarigheid aan om dat te zien, en gewaar te worden; laat ons deze ordening houden.

1. Daar zijn nog vele delen der aarde onbekend.
2. Van de bekende delen kennen weinigen en belijden verre weg de minste Christus. Neemt de Turken, Persianen, Chinezen, Japanners, Indianen enz. Zij kennen Christus niet, ja ze worden in haar blindheid gehouden van de Christenen, die met haar handel drijven. Bekend is de gruwel dergenen, die om handel te drijven het volk verblinden om niet van Christus of de Christelijke Godsdienst te spreken of bewijs te geven.
3. Daar de naam Gods nu beleden word, geschied het niet zuiver. Zie de landen onder de macht van de Antichrist en de meeste Luthers en hellen daar naar toe.
4. Daar de ware leer nu is, wat zijn er al ketterijen, sekten en sektarisme, die in het fundament niet zuiver zijn; te weten in belijdenis; neemt Engeland, Nederland enz.
5. En hoe schrikkelijk zijn nu die kerken vervallen. De overheden behartigen haar eigen interesse. Religie is de dekmantel of ten schoonste een manier van wellevendheid. De meeste leraars zijn blind. Vele goddeloos, die het ware als of het op haar voorhoofd geschreven stond, dat ze God niet kennen nog vrezen. Hoe waar is de profetie van Jesaja in onze dagen. Ziet hoofdstuk 29:10,11,12 *Want de HEERE heeft over ulieden uitgegoten een geest des diepen slaaps, en Hij heeft uw ogen toegesloten; de profeten, en uw hoofden, en de zieners heeft Hij verblind. Daarom is ulieden alle gezicht, dat is het woord der profetie, geworden als de woorden van een verzegeld boek, hetwelk men geeft aan een, die lezen kan, zeggende: Lees toch dit; en hij zegt: Ik kan niet, want het is verzegeld. Of men geeft het boek aan een, die niet lezen kan, zeggende: Lees toch dit; en hij zegt: Ik kan niet lezen.*

Hoe klaar is dit in deze tijd. De broederliefde is weg, daar zijn er die zoeken een meesterschap in de kerk op te richten en een schrikkelijke overheersing. Men heeft een paus in het hart. Het schijnt of het ons niet raakt, dat *de een de ander uitnemender moet achten*. Och neen! Werd een schriftplaats eens anders verstaan, als de algemene sleur gewoon is, die uit te leggen. Dat is een onvergeeflijke midaad; die dat doen, worden met hatelijke namen, van schadelijke nieuwigheidsdrijvers afgeschilderd. Al is het al voor honderden jaren zo verklaard, gelijk ik dagelijks in ontelbare gevallen gewaar word. Die op de kracht der Godzaligheid aandringt en de geestelijkheid van het rechte Christelijke leven in ijver komt voor te stellen, in ernstig het verval der kerk voor ogen toont, dat is een Precisiaan, Labadist, Quaker, ja hoe weet ik wat al. Men pleit daartegen en zegt de Kerk is nog zo vervallen niet. Men ziet het niet, men zoekt vijgenbladeren van verontschuldigen om de schande te bedekken. Om vooral te betonen dat men rechte Adamskinderen zijn, daar het verval zo groot is, dat geen verstand het begrijpen, geen tong het uitspreken, geen pen het beschrijven kan. Vele zijn blind en dan is het trouwens ook geen wonder, dat ze het niet kunnen zien. Maar dit is het ellendigste, dat zij die het zien, het vaak niet durven voorstellen, die door *en door* schandelijke mensenvrees en andere vleselijke inzichten. Niet getrouw durven wezen aan hetgeen haar getoond is. Maar hoe wil die de bedwongen consciëntie, die men als het ware ten halve

toebindt en zoekt te verwurgen, hoe zal die zeg ik, eens losbreken? Hoe wil ze de zodanige eens met vuisten slaan? Niet meer luisterende na de uitvluchtjes en tegenstand; hoe zal het doodbed daar eens van wagen! Ja, mocht het daar op nog afgelegd^{xx} worden.

En dit raakt zo meest de leraars, hoe is het nu met de belijders. Wat regeert daaronder niet een onwetendheid, zorgeloosheid, Godvergetenheid, en sleurdienst? Hoe weinig meent dat kennis ze hebben van het Verbond der genade, omdat ze er weinig uitvoerig mogen horen en horende daarop geen acht geven. Een ieder meent hij is rijk en verrijkt geworden en heeft *geens dings gebrek* en zo gaat men verloren. Het is alsof er juist zo een *verscheuring* in de kerk moest wezen; en het is alsof de naam van *Christenen* het langer niet kon doen. Men benoemt elkaar naar *mensen* op welke gedachten en woorden men zweert alsof het Orakelen waren. En men verwerpt vele kostelijke zaken uit onverstand, vooroordelen en vleselijke inzichten. De goddelozen laten er zich niet aan gelegen liggen. Maar als de vormen zich er dan ook niet over bekommeren, wie zal het dan doen? Ziet eens, zo is het nu gesteld. Wij mochten dan wel uitroepen: *O, Heere, hoe heerlijk is het, met de kennis en erkentenis van uw Naam gesteld over de ganse aarde!* Als ik tranen tot mijn gebied had, ik zou ze in overvloed hierover storten.

Maar laat ons daarom de moed niet verloren geven. Het is zo voorzeggd dat het zo wezen zou. Leest aandachtig het 58ste en 59ste hoofdstuk van Jesaja. Vergelijkt het met onze dagen, dan zult gij het zien. [Hoe donkerder het is,] zoveel te dichterbij is de verbetering, van hetgeen bij Zach. 14:6,7 staat. Dan zal het aldus gesteld zijn: *En het zal te dien dage geschieden, dat er niet zal zijn het kostelijk licht, en de dikke duisternis. Maar het zal een enige dag zijn, die den HEERE bekend zal zijn; het zal noch dag, noch nacht zijn; en het zal geschieden, ten tijde des avonds, dat het licht zal wezen.* Ik laat het aan het oordeel der verstandige van welke tijd hier gesproken wordt. Het is nu de tijd van dat stilzwijgen, Openb. 8:1. Wij leven nu in de hoop en de verwachting van een groot licht, dat de Heere geven zal. Gelukkig die het beleeft! Dus hebben wij nu die drie punten afgehandeld.

IV. Nu haast ik mij tot het vierde of laatste, te weten: *Hoe zich een waarachtig Christen in deze tijd zal gedragen, en hoe hij zich zal te nutte maken al hetgeen hier gezegd en voorgedragen is.* Mijne beminden, neemt mijn raad ter harte en:

1. Legt deze zaken die gij gehoord hebt op en overlegt ze in de vreze des Heeren. *De werken des HEEREN zijn groot, zij worden gezocht van alle die daar lust in hebben,* zegt Ps. 111:2. Vermaakt, verkwikt u met dezelve te onderzoeken, voor die tijd zal het zijn alsof gij ze al tegenwoordig ziet, die vreugde, dat vermaak kunnen wij nog hebben. *Veracht de profetieën niet,* 1 Thess. 5:20. Die vermaning (het is zeer opmerkelijk) laat de apostel voort volgen op die welke hij in vers 19 had gedaan, te weten: *om de Geest niet uit te blussen.* Het ene is aan het andere verbonden^{xxi}. Zeer^{xxii} veel vermogen op mij ten dezen aanzien de krachtige woorden van Petrus. 2 Petr. 1:19. *En wij hebben het profetische woord, dat zeer vast is, en gij doet wel, dat gij daarop acht hebt, als op een licht, schijnende in een duistere plaats, totdat de dag aanlichte, en de morgenster opga in uw harten.* Bijzonder veel heeft mij ook aangesproken^{xxiii} de heilige Johannes met zijn hoge en krachtige aanspraak. Openb. 1:3 *Zalig is hij, die leest, en zijn zij, die horen de*

woorden dezer profetie, en die bewaren, hetgeen in dezelve geschreven is; want de tijd is nabij. Niet minder ben ik bewogen door het grote verhaal dat Jesaja doet in hoofdstuk 21:6, wordt dus gesproken: *Want aldus heeft de Heere tot mij gezegd: Ga heen, zet een wachter, laat hem aanzeggen, wat hij ziet en in vers 8 wordt het dus gehoorzaamd: En hij riep: Een leeuw, Heere! ik sta op den wachttoren geduriglijk bij dag, en op mijn hoede zet ik mij ganse nachten.*

Onderzoekt de tekenen der tijden. Laat het woord des Zaligmakers kracht op uw hart hebben bij Matth. 16:3: *Gij geveinsden! het aanschijn des hemels weet gij wel te onderscheiden, en kunt gij de tekenen der tijden niet onderscheiden?* Och! Hebt toch geen geringe gedachten van Christus en Zijn rijk.

2. *Ja, maar zult gij zeggen, hoe zullen wij ons gedragen in het onderzoeken van de profetieën? Hoe zullen we weten waarop dat elk slaat?*

Ik antwoord, *mijn geliefden*, dat de profeten zo verward^{xxiv} niet zijn, als men wel meent. Zij hebben al een zeer nette volgorde, voor die haar draad kennen. Het is onze plicht daar^{xxv} we uw leraren zijn, ons daar in voor uw te oefenen om bekwaamheid te verkrijgen om u te onderwijzen. Het zal van onze handen geëist worden. Bijzonder veel heeft mij geholpen hetgeen ik gelezen heb dat de grote Calvijn aanmerkt in zijn voorreden voor de profeet Jesaja. Ik moet het u meedelen. Het zal u wonder veel nut doen in dezen. Dus luiden de woorden van die grote man uit het Latijn vertaald: *Na dat de profeten een predikatie gedaan hadden tot het volk, zo verzamelden zij daar van een korte som, die ze lieten vast maken aan de deuren van de Tempel, opdat die profetie te beter mocht worden getoond, en aan alle bekend worden; welke als die nu enige dagen lang daar was vertoond geweest, van de dienaars des Tempels werd afgenomen, en weggelegd in de schatkist opdat de gedachtenis van die zaak altijd mocht overblijven. En het is waarschijnlijk, dat daar uit de boeken der profeten zijn tezamen gesteld.* Nu weten we dat aan de profeten op verscheiden tijden openbaringen gedaan werden; en daarvandaan dat we de verscheiden perioden van die tijd zo ongelijk gesteld vinden. Want in de ene tijd werd dezelfde zaak hun klaarder voorgesteld dan ooit tevoren.

Gedenkt altoos aan hetgeen Johannes met weinige woorden zegt: Openb. 19:10 *Want de getuigenis van Jezus, is de geest der profetie.* Gedenkt dat geen profetie van *eigen uitlegging* is. 1 Petr. 1:20 *Dit eerst wetende, dat geen profetie der Schrift is van eigen uitlegging;* dat is, zo een zin juist niet hebben als wij het willen, maar gelijk als met de draad van Gods ordening en handeling in Zijn kerk, die Hij aan meer dan aan één Zijner knechten bekend gemaakt heeft en de uitkomst der zaak best overeenkomt.

Gedenkt dat de profetieën van en voor de hemel niet geschreven zijn. Want het is ons *niet geopenbaard wat wij zijn zullen*, 1 Joh.3:2. Bidt God om de Geest der verlichting. Gebruikt het onderwijs van verstandigen. Leest goede boeken, die u te rechte kunnen onderwijzen.

3. Onderzoekt naarstig Gods woord; spreekt er met elkaar van, voegt geestelijke dingen met geestelijke tezamen. Gij behoeft niet te vrezen, dat u deze dingen in de ware Godzaligheid zullen hinderlijk zijn, maar krachtiger daartoe aanzetten. Die dat voorgeven, daar ze beter weten, zullen eens zo een nauwe rekenschap daarvan moeten geven aan den Heere. Zodanigen weten zelf ten besten wat ze daarmee beogen. De Heere zal het zoeken. Ik schrik ervoor, wanneer ik het onderzoek der profetieën hoor verachten; dat ten meesten dele geschied of van onwetende of van

hovaardige mensen, die niet gaarne haar naam en meesterschap wilden verliezen en niet kunnen dulden dat er iemand zij, die in wijsheid boven haar komt uit te steken. Hoe willen de heidenen eens opstaan tegen de zodanigen, die dat woord verachten en oorzaak zijn, dat vele andere ook zo doen. Men wil niet wijzer wezen. Wat doet men anders als hiermede bedekt de Heere te beschuldigen van onwijsheid en overtolligheid, die de profetieën heeft ingegeven en door zijn zonderlinge genade ons laten toekomen. Zijn zij dan een overtollig stuk van de Bijbel? En zijn ze dat nu niet, moeten ze dan niet onderzocht worden? En zo het onderzoek van dezelve ons hinderlijk is in de ware Godzaligheid, hoe komt God er dan toe (geeft ons verlof om eerbiedig dit te vragen, wij worden genoodzaakt om dat te doen) om ze in te geven, om ze ons te laten toekomen, om ons zo ernstig te gebieden, dat wij ze zullen onderzoeken? Tot wat onbetamelijke gedachten en woorden vervalt de mens niet, die zijn eigen eer en begeerlijkheid komt te stellen tot het enigste oogwit van al zijn betrachtingen? Om dit te bedekken, wendt men een schijn voor. O schrik! O gruwel! Dat zekerlijk diegene die haar met zonderlinge lust wijsheid en bedachtzaamheid begeven tot een naarstig onderzoek der profeten een groot verlies van de ware Godzaligheid zouden moeten doen. De Heere beware mij daarvoor, dat ik u zou aanraden tot betrachting van zulke zaken, die u afbrengen zouden van die zoete en van die innige en nauwe gemeenschap uwer ziel met God.

4. Geliefden, is de eer en heerlijkheid van onze allerwaardste en aanbiddelijke Hemelkoning Jezus, het welvaren en bloei van Zijn kerk niet het enigste daar elk ware Godzalige om zucht, om arbeid? Nu, dit alles wordt door een aandachtig en heilig onderzoek der profeten ten hoogste bevorderd. Wee dan dezulke, die daar ze beter weten, door hun toedoen eenvoudige zielen afleiden van deze haar troost van het groot voordeel, dat zekerlijk hier uit te krijgen is. Wij spreken niet van dingen, die wij alleen met het gehoor der oren gehoord hebben, maar die wij zelf gesmaakt en ondervonden hebben en nog dagelijks ondervinden. Wee dan, die dit alleen tegenspreken om haar gezag te behouden. De Heere zal dat zoeken, die snode en versmachte ondankbaarheid zal de Heere geenszins ongestraft laten.

Laat toch, dit bid ik u in Gods Naam, Gods woord alleen bij u gelden; *alle mensen zijn leugenaars*, Ps. 116:11. Wees gedachtig het woord van Daniël in zijn 12de hoofdstuk vers 10: *en geen van de goddelozen zullen het verstaan, maar de verstandigen zullen het verstaan*. Hoe roept Hoséa uit in hoofdstuk 14:10: *Wie is wijs? die versta deze dingen; wie is verstandig? die bekenne ze*. Hoe werd de 107de Psalm besloten? Waarin zo net en klaar de tijden der kerk verhaalt worden. *Wie is wijs, staat er, die neme deze dingen waar; en dat ze verstandiglijk letten op de goedertierenheden des HEEREN*. Onderzoekt het dan voornamelijk in deze bange en bekommerlijke tijd opdat ons de benauwdheid niet als een net en strik overvalt en wij dan geen troost zouden vinden. Dit was de grootste zonde en dwaasheid van Jeruzalem, *zij had haar dag niet bekend*; Lukas 19:42

5. Bidt de Heere, dat die dag kome, dat die zijn loop toch versnelle. Och! Hoe wenste ik dat al die in duisternis en onwetendheid zitten, dit woord mochten horen en ter harte nemen. Hooglied 8:14 wordt dus gezucht: *Kom haastelijk, mijn Liefste! en wees Gij gelijk een ree, of gelijk een welp der herten op de bergen der specerijen*. Ezechiël 36:37: *Alzo zegt de Heere HEERE: Daarenboven zal Ik hierom van het huis Israëls verzocht worden, dat Ik het hun doe*. De Heilige Christus heeft het ook in het oog gehad als Hij in dat volmaakte voorschrift, Matth. 6, voor de tweede

bede stelde: *Uw Koninkrijk kome*. De minste gelovige kan hier veel aan toebrengen met hartelijk bidden. Ik geloof vast dat het hier om er zo desolaat uitziet, omdat men niet ijverig, geestelijk en verstandig genoeg bidt. Het is geprofeteerd van deze dagen in Jes. 59:16: *Dewijl Hij zag, dat er niemand was, zo ontzette Hij Zich, omdat er geen voorbidder was*. Gedenkt de belofte Joh. 14:13. 14. Zucht met Psalm 14:7 *Och, dat Israëls verlossing uit Sion kwame! Als de HEERE de gevangenen Zijns volks zal doen wederkeren, dan zal zich Jakob verheugen, Israël zal verblijd zijn*.

6. Laat het ons vertroosten in de droefheid, die wij hebben over het droevige verval, dat wij nu beleven. Het is voorzeggd, dat het zo eens wezen zou. Het zal nog een anders worden.
7. Laat het u bijzonder versterken in uw geloof. Zult gij God u een enige ziel niet betrouwen, die zulke wonderlijke en grote daden door Zijn sterke arm aan Zijn ganse kerk doen zal? En bijzonder ook in het toepassen, vertrouwen en verwachten van alle Goddelijke beloften.
8. Laat hetgeen gij gehoord hebt, u aanzetten tot vreze van die grote en heerlijke Naam, zie Openb. 15:4: *Wie zou U niet vrezen, Heere, en Uw Naam niet verheerlijken? Want Gij zijt alleen heilig; want alle volken zullen komen, en voor U aanbidden; want Uw oordelen zijn openbaar geworden*. Hoe werd eertijds eens uitgeroepen in Jer. 10:6,7 *Omdat niemand U gelijk is, o HEERE! zo zijt Gij groot, en groot is Uw Naam in mogendheid. Wie zou U niet vrezen, Gij Koning der heidenen? Want het komt U toe; omdat toch onder alle wijzen der heidenen, en in hun ganse koninkrijk, niemand U gelijk is*.
9. Zoekt in u geslacht, persoon, huis, gemeente, enz. zo veel u mogelijk is deze Naam voort te zetten. Begin van uzelf en de uwe te reformeren. Het zal zo eens beginnen moeten. Verkondigt de deugden Desgenen, Die u geroepen heeft uit de duisternis tot Zijn wonderbaarlijk licht.
10. Wilt toch bijzonder waardiglijk wandelen dien groten Naam in het openbaar en in het verborgen; wilt die met mond en hart en daden verheerlijken en schijnen als lichten in dit krom en verdraait geslacht. Ach! Dat dit van alles betracht werd daar de Naam Gods verkondigd en aangeroepen wordt. Dat overheden en onderdanen, voorgangers en belijders, oud en jong, rijk en arm dit betrachten. En dat daar eens dat licht van wijsheid en heiligheid gezien werd tot het einde om welke de heidenen eens zullen toegaan. En dat eens die glans over dat volk mocht schijnen en opgaan. Dat koningen lokken en bewegen zal om al haar heerlijkheid daarvoor neer te leggen, daar aan op te offeren. Let met mij op de heerlijke woorden: *Om Uws tempels wil te Jeruzalem, zullen U de koningen geschenk toebrengen*. Psalm 68:30. O, Heere, laat het zo haast zijn!
11. Verlangt naar de hemel, reikhals na de ontbinding. Zie uit naar die heerlijkheid, daar al het aardse al is het nog zo heerlijk, maar enkel duisternis bij is. O hoe gelukkig die, die toegelaten wordt om onder de reien van lofzingerende engelen en geesten van volmaakte rechtvaardigen zich te bevinden, die Zijn stem met de hare paren mag om eeuw uit, eeuw in, altoos en eeuwig daarin te volharden zonder ooit moede te worden! Deze gedachten zouden ons doen vergeten, dat wij op aarde

waren. Wat is het een hemel op aarde zó Gods wegen te leren, te horen, te onderzoeken en te verstaan! Gelukkig de ziel, die de Heere doet naderen en in Zijn innige gemeenschap inlaat! Die met Hem mag handelen over de dingen van Zijn huisgezin en koninkrijk. Gelukkig de ziel, die in des Heeren rechterhand tot een gezegend werktuig dienen mag tot voortzetting, verbreiding en bekendmaking van die waarheid, daar de wereld om gemaakt is en nog om staande blijft. Komt en ziet en smaakt, gij die het niet weet noch gelooft, en gij zult het toestemmen.

Mijne geliefden, houdt het mij ten goede, dat ik u boven gewoonte heb opgehouden. Ik kon niet licht deze zaken overlopen. Nochtans hebt gij maar weinig gehoord in vergelijking van hetgeen de Schrift hiervan zegt.

De Heere make Zijn waarheid openbaar aan onze gewetens^{xxvi}. Hem zij lof en heerlijkheid tot in eeuwigheid. AMEN.

Toelichting enkele verouderde woorden:

-
- ⁱ Historiën = geschiedenis
 - ⁱⁱ beduiding = betekenis
 - ⁱⁱⁱ gemene = gewone
 - ^{iv} curieuze = merkwaardige, nieuwsgierig
 - ^v gedoodverft = gekenschetst, in de grondzaak uitgeschilderd.
 - ^{vi} Wytlustig = uitvoerig
 - ^{vii} malkanderen = elkaar
 - ^{viii} werwaarts = waarheen?
 - ^{ix} dieren = dure, duurzaam
 - ^x vieriger = vuriger
 - ^{xi} Statenvertaling geeft: *vervallen hut Davids*
 - ^{xii} schoont = schoonheid
 - ^{xiii} betekend = voorgesteld
 - ^{xiv} wytlustig = uitvoerig
 - ^{xv} malkanderen = elkaar
 - ^{xvi} capittels= hoofdstukken
 - ^{xvii} konstige = kunstige
 - ^{xviii} schilderye = schildering
 - ^{xix} dog = maar
 - ^{xx} afgeleit = afgelegd
 - ^{xxi} verknogt = verbonden
 - ^{xxii} wonder = zeer
 - ^{xxiii} aangelokt = aangesproken
 - ^{xxiv} confuus = verward
 - ^{xxv} die we = daar
 - ^{xxvi} consciëntiën = gewetens